

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Melissa Padjus

**RAAMATUPIDAMISE KUTSE-EETIKA JÄRGIMINE TÖÖS:
EESTI JA LÄTI NÄITEL**

Bakalaureusetöö

Õppekava ÄRINDUS, peeriala majandusarvestus

Juhendaja: Natalja Gurvitš, PhD

Tallinn 2018

Deklareerin, et olen koostanud töö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 9370 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Melissa Padjus .....

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 155749TABB

Üliõpilase e-posti aadress: melissa.padjus@gmail.com

Juhendaja: Natalja Gurviš, PhD

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS	5
1. KUTSE-EETIKA TEOREETILINE KÄSITLUS	7
1.1. Eetika ja moraali mõistete olemused ning eetikateooriate ülevaade	7
1.1.1. Eetika ja moraali erinevus	7
1.1.2. Eetikateooriate ülevaade	9
1.2. Raamatupidaja eetiline käitumine	11
1.3. Raamatupidaja eetilise õppimine	14
1.4. Raamatupidaja kutse-eetika koodeksi kirjeldus	17
2. METODOLOOGIA JA EESTI RAAMATUPIDAJATE KUTSE-EETIKA KOODEKSI UURINGU ANALÜÜS NING VÕRDLUS LÄTIGA	22
2.1. Metodoloogia	22
2.2. Vastanute kirjeldus	23
2.3. Eesti raamatupidajate kutse-eetika uuringu analüüs ja võrdlus Lätiga	27
2.4. Uuringu tulemused ja järeldused	33
KOKKUVÕTE	36
SUMMARY	39
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	41
LISAD	43
Lisa 1. Küsimustik	43
Lisa 2. Uuringu tulemused	47
Lisa 3. Eesti ja Läti vastajate vanuste võrdlus	52
Lisa 4. Eesti ja Läti vastajate hariduse võrdlus	53
Lisa 5. Eesti ja Läti vastajate arvamus kutse-eetika koodeksi järgimisest	54
Lisa 6. Eesti ja Läti vastajate arvamus, kui sageli tuleb ette keerukaid olukordi, mis võivad viia eetika rikkumiseni ning kui sageli on neil vaja olnud nende konfliktide lahendamiseks kutse-eetika koodeksit	55
Lisa 7. Eesti ja Läti vastajate arvamus jääda eetiliseks ja juhti eirata või olla ebaetiline ning juhti kuulata	56
Lisa 8. Eesti ja Läti vastajate arvamus, kas raamatupidaja ebaetiline käitumine omakasu eesmärgil on aktsepteeritav või mitte	57

LÜHIKOKKUVÕTE

Töö pealkiri on „Raamatupidamise kutse-eetika järgimine töös: Eesti ja Läti näitel”. Bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada Eesti raamatupidajate kutse-eetika teadlikkust, kui palju nad seda igapäevaselt või vastavalt olukorra vajadusele kasutavad ning võrrelda saadud tulemusi Läti raamatupidajate käest saadud infoga. Uurimuse läbiviimiseks koostati internetipõhine küsitlus, mida levitati raamatupidamisalase infoportaali ja sotsiaalvõrgustiku kaudu ning saates otse potentsiaalsetele vastajatele. Küsitluses osales 113 Eesti raamatupidajat ja isikut, kes omab finants-majandusalast haridust. Tulemusest selgus, et nii Eestis kui ka Lätis ollakse kutse-eetika koodeksist teadlikud. Lätis nõutakse tööandja poolt antud koodeksi järgimist veidi rohkem kui Eestis. Eestis eelistatakse järgida riigi poolt loodud eetikakoodeksit ja oma personaalseid teadmisi. Lätis aga ettevõtte eetikakoodeksit ja riigi oma. Mõlemas riigis arvatakse, et neid reegleid järgitakse pigem vahetevahel. Eestis keerukaid olukordi, mis võivad viia eetika rikkumiseni, esineb harva ning nende lahendamiseks eetikakoodeksit kasutatakse samuti harva. Lätis esineb aga vahetevahel ning kasutatakse samuti vahetevahel. Lätis ollakse rohkem arvamusel, et keerulistes olukordades tuleb kuulata juhti ning olla ebaeetiline. Raamatupidaja omakasupüüdlik käitumine olenevalt situatsioonist on Lätis rohkem aktsepteeritud kui Eestis.

Võtmesõnad: eetika ja moraal, eetiline käitumine, eetika õppimine, kutse-eetika, kutse-eetika koodeks

SISSEJUHATUS

Bakalaureusetöö on kirjutatud teemal „Raamatupidamise kutse-eetika järgimine töös: Eesti ja Läti näitel”. Üks tähtsaim ja ka kohustuslik osa igas ettevõttes on raamatupidamine – see töö eeldab täpsust, eetilist käitumist ning õigete otsuste tegemist. Raamatupidajatelt oodatakse ülimat pädevust, kuna nende töö on väga vastutusrikas – nad peavad käsitlema ettevõtte finantsandmeid ja tegelema sellega, et kõik dokumendid oleksid tõesed, kuna see info on mõeldud välistarbijaile. Nende jaoks on aga oluline, et saadud informatsioon vastaks tõele, millele toetudes saaksid nemad omaltpoolt otsuseid langetada.

Maailmas on olnud palju juhtumeid, kus on kas teadlikult või teadmatuses rikutud eetilisi põhimõtteid ja ka seadust. Sellest tuleneb ka teema aktuaalsus, kuna raamatupidajatel võib ette tulla mitmeid olukordi, kus nad seisavad eetilise dilemma ees või siis teadmatuses tehakse valesid valikuid ja otsuseid. Antud teema on tähtis iga suurusega ettevõtetes, kus on oluline, et sellel ametil oleksid raamatupidajad korrektsed ning ausad. Raamatupidaja kutse-eetika koodeks on toeks antud tööalal langetamiseks õigeid ja eetilisi otsuseid.

Raamatupidajate kutse-eetika teemat on siiani küll palju uuritud, kuid selle teema tähtsust ja olulisust arvesse võttes, soovis autor jätkata oma eelnevat uuringut (mis sai tehtud Läti raamatupidajate seas) ning võrrelda saadud tulemusi Eesti raamatupidajate poolt saadavate tulemustega. Autorit huvitab, kas ja milliseid erinevusi raamatupidajate kutse-eetika koodeksi järgimisel esile võiks tulla, kuna riigid on omavahel sarnased, lähedased ja ka sarnase ajaloo.

Antud bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada Eesti raamatupidajate kutse-eetika teadlikkust, kui palju nad seda igapäevaselt või vastavalt olukorra vajadusele kasutavad ning võrrelda saadud tulemusi Läti raamatupidajate käest saadud infoga. Selle eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised ülesanded:

- ülevaate andmine kutse-eetikaga seotud teemadest kirjeldades nende olemusi ja tähtsust;
- viia läbi uuring Eestis elavate raamatupidajate seas;

- võrrelda saadud tulemusi Läti raamatupidajate käest saadud informatsiooniga võttes arvesse järgnevat – kas ja kuidas nad kasutavad eetika reegleid tööalaste ülesannete ja probleemide lahendamisel.

Antud bakalaureusetöö eesmärgi täitmiseks on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

1. Kui teadlikud on Eesti raamatupidajad kutse-eetika koodeksist?
2. Kui paljud raamatupidajad järgivad kutse-eetika koodeksit oma igapäevatoos?
3. Kui paljud raamatupidajad seda kasutavad ja sellele keerulistes situatsioonides abi saamiseks toetuvad?
4. Kuidas nad hindavad selle vajalikkust antud tööalal ja üleüldiselt Eestis?

Bakalaureusetöö koosneb kahest osast. Esimeses osas, mis on veel jaotatud neljaks alapeatükiks kirjeldatakse esimeses alapeatükis, milline erinevus on eetikal ja moraalil ning antakse ülevaade eetikateooriatest. Teises alapeatükis kirjeldatakse eetilist käitumist ning kolmandas on juttu sellest, kas eetika õppimine on üldse võimalik. Neljandas alapeatükis antakse ülevaade raamatupidaja kutse-eetika koodeksist.

Teine osa on samuti jaotatud neljaks alapeatükiks, kus esimeses on välja toodud antud töö metodoloogia, kus autor tutvustab uuringu läbiviimiseks kasutatud meetodit ning teises alapeatükis on välja toodud vastajate kirjeldused. Kolmandas alapeatükis käsitletakse antud töö uurimismeetodi käigus saadud tulemusi ning võrreldakse autori eelmise töö saadud tulemustega. Neljandas alapeatükis on välja toodud tulemused ja järeldused.

Töö autor soovib tänada oma juhendajat dotsent Natalja Gurvišit ning kõiki, kes antud uuringus osalesid.

1. KUTSE-EETIKA TEOREETILINE KÄSITLUS

Selles peatükis tuuakse välja teemakohane kirjandus, et paremini mõista antud töö sisu. Selleks on välja toodud ja lahti seletatud olulised mõisted nagu eetika, moraal ja kutse-eetika ning on antud ülevaade ka eetikateooriatest. Antud töö uurimisobjektideks on raamatupidajad ja seetõttu on antud materjal oluline mõistmaks, milline on eetiline käitumine, mis on ka raamatupidaja kutse-eetika aluseks.

1.1. Eetika ja moraal mõistete olemused ning eetikateooriate ülevaade

1.1.1. Eetika ja moraal erinevus

Moraal ehk *mores* (ladina k.) ja eetika ehk *ethos* (kreeka k.) on algselt olnud sarnase tähendusega – kombed ning harjunud eluviis. (Tuulik 1999, 11) Tänapäevasem tähendus eetikale on õpetus moraalifilosoofiast ehk eetika on filosoofia haru, mis tegeleb moraaliga uurimisega ning küsimustega, kuidas peaks elama ning mis on „õige” ja „väär”. (Pojman 2005, 18) Termineid „eetika” ja „moraal” kasutavad filosoofid mõnikord samatähenduslikena, kuid siiski on neil teatud erinevused. (*Ibid.*, 22)

Moraali algne tähendus on olnud tavand, harjumus ja eluviis ning on tavaliselt seotud selliste mõistetega nagu voorus, terviklikkus, headus ja õiglus. Eetika on tähendanud kohandatut või üldist tava, mis on aga sarnane moraaliga algse tähendusega. (Amstutz 2013, 13) Tegelikult saab „eetika” mõistet kasutada kahes tähenduses. Esiteks võib eetika osutada nii inimeste kui ka kultuuride teatud tavadele, reeglitele ja praktikatele – sellisel juhul samastatakse eetika moraaliga. Teisel juhul on eetika kui moraalifilosoofia ehk moraal on eetika uurimisobjektiks. (Eetikakoodeksid 2007, 12)

Moraal ja eetika on rahvusvahelises eetikas olulised mõisted ning seetõttu tuleb aru saada, milliseid tunnuseid kumbki mõiste endas kannab. Moraalsetes väärtustes on vähemalt kolm olulist eristatavat tunnust: nad juhivad universaalset ustavust, nõuavad erapooletust ning on suures osas iseseisvad. Universaalsus tähendab, et normid on kõigile rahvastele siduvad, normide

erapooletus aitab tagada, et moraal ei oleks lihtsalt eneseseteostamiseks ning iseseisvus tähendab selle isejäotumise kvaliteeti ehk moraal rakendub isikute vabatahtliku tegevuse kaudu. Põhilised väärtused eetikas on valikute ja tegevuste tegemine, mis on õiged ja head, kui see ei tähenda ainult eetilisi valikuid vaid ka hoidumist halva valimise või tegemise eest. (Amstutz 2013, 13-14)

Ühiskonnad on välja töötanud mitmesuguseid sotsiaalseid reegleid nagu seadused või isegi etiketi reeglid, mis toimivad aga käitumise raamistikuna või juhendina. Moraalseid reegleid peetakse mõnikord samuti üheks sotsiaalsete reeglite kogumikuks, kuid tegelikult kasutatakse moraalseid ettekirjutusi teiste sotsiaalsete reeglite kritiseerimiseks, mis juhendavad inimeste käitumist. (Somerville, Wood 2007, 144) Moraal seega osutab inimeste ja kultuuride kokkuleppelistele tavadele, reeglitele või praktikale ning seda iseloomustab kohustuslikkus. Kohustuslikkuse määr võib eri normide vahel erineda – osad moraalireeglid on kehtestatud seadustena (näiteks tapmiskeeld) aga osad on mitteformaalsed (näiteks valetada pole ilus). (Eetikakoodeksid 2007, 11-12) Kokkuvõttes on moraalifilosoofia keskne eesmärk tagada paikapidamine moraaliprintsiipidega ning väärtusega, mis võivad juhtida inimeste tegusid ning kujundada head iseloomu. (Pojman 2005, 29)

Kuigi moraalieeskirjadel ja seaduslikel nõuetel on omavahel väga lähedased suhted, siis ei pruugi need olla sünonüümid ning võivad ka esineda vastuolud reeglite ja õigusnormide vahel. (Somerville, Wood 2007, 144) Põhiline erinevus, mis moraal ja eetika vahele tekib, on nende suhtumine seadustesse. Moraal on tihedalt seotud seadustega – paljud seadused on kehtestatud selleks, et edendada heaolu, lahendada huvikonflikte ning aidata kaasa ühiskondlikule harmooniale (mis on ka moraal eesmärgiks). Eetika aga leiab, et mõned seadused on ebamoraalsed, eitamata selle juures seda, et need võivad olla kehtivad. Näiteks võivad seadused lubada orjust, diskrimineerimist jms (mis on tegelikult ebamoraalsed). (Pojman 2005, 24) Seega „moraal” saab peaaegu alati asendada sõnaga „eetika”, kuid mitte kunagi vastupidi. (Eetikakoodeksid 2007, 12)

Eetikaga seotud küsimused on olulised siis, kui tuleb juttu moraalsete normide rakendamisest era- või avalikes suhetes. See on tihti olnud raske ülesanne, kuna avalikud suhted on keerulised, kus moraalset väärtused kattuvad või isegi konkureerivad ning mis on ka samal ajal seotud kindlate poliitiliste probleemide ja dilemmadega. Seetõttu peavad otsustajad valima kõige soovitatavamaid tegevusi kõiksugustest võimalikest alternatiividest, mida kõiki hõlmavad moraalset piirangud. Seega, kui poliitilisi otsuseid tuleb välja töötada moraalil alusel, siis selleks

on vaja eetilisi põhjendusi. (Amstutz 2013, 14) Siin kohal tuleb silmas pidada veel ühte nüanssi – erinevate inimeste ja ühiskonnagruppide arusaamad moraalist võivad erineda. Enamasti võib moraaliireeglistik koosenda korraga paljudest erinevatest väärtustest, mis võivad tekitada väärtuskonflikte – millised väärtused on tähtsamad, juhul kui kõiki korraga ei jõuta järgida. (Eetikakoodeksid 2007, 11)

Inimkond on läbi ajaloo pidanud omale selgeks tegema, mis on õige või vale käitumine ning isegi kui inimeste arvamused õigete ja valede otsuste tegemisel ei kattu, on ikkagi kindlaks kujunenud mingid kindlad normid, tõekspidamised ja seadused, mis arvestavad enamuste arvamust, kuidas peaks välja nägema õige ja õiglane eluviis ning mis on üles ehitatud moraali. Moraaliga paika pandud seadusi kujundab eetika, mis ütleb, millised seadused on õiged ja valed. Kui ühiskond ootab moraalset käitumist, mis on kirja pandud seadustega, siis üldiselt seda ikka järgitakse, kuid iga inimene saab ise valida, kas käituda eetiliselt või mitte, mis ei tähenda iga kord, et rikutakse seadust (on võimalik käituda ebaeetiliselt, kuid seadustega kooskõlas).

1.1.2. Eetikateooriate ülevaade

Moraalifilosoofias on teooriate paljususe tõttu eetika lahti mõtestamiseks nii plussid kui ka miinused. Ühelt poolt aitab erinev arusaam hoida eetikat elujõulisena ning pidevalt edasi arendada, teisalt aga tekitab ainuõige lahenduse puudumine mitmete küsimuste arutamisel tunde, nagu oleks eetika ebaoluline ja võimetu käitumise suunamisel. (Eetikakoodeksid 2007, 11) Samas on filosoofid suutnud eetikat liigitada kognitivismiks ja mitte-kognitivismiks, kus esimene kirjeldab veendumust, et on olemas objektiivsed tõekspidamised, mida teatakse, ja järelikult saab selle alusel moraalset uskumust õigeks või valeks pidada. Teist mõistet kasutatakse selleks, et kirjeldada moraalilise subjektiivsust, mis tähendab, et moraalselt õige ja vale teo suhtes on olemas ainult uskumused, suhtumised ja arvamused. (Somerville, Wood 2007, 145)

Nende kahe eelmise teooria alusel saab eetikat jaotada veel kaheks osaks: eetikateooriaks ja rakenduslikuks eetikaks. Esimene tegeleb üldiste teooriatega heast elust ja moraalsetest kohustustest ning rakenduslik aspekt käsitleb moraaliprobleeme, mis on seotud otsustamisega (nagu näiteks abort, surmasuhtlus vms). (Pojman 2005, 18) Teoreetiline eetika jaguneb veel normatiiveetikaks ning metaeetikaks. Rakendus ehk praktiline eetika võib olla ka mingi eluvaldkonna eetika või professioni kutse-eetika. (Eetikakoodeksid 2007, 12)

Teoreetiline normatiiveetika konstrueerib eetikateooriad ja põhjendab filosoofiliselt moraaliotsuseid toetudes teoreetilistele raamistikele. „Tuntumad eetikateooriad on teleoloogiline eetika, deontoloogiline eetika ja voorustepõhine eetika.” Lühidalt öeldes on teleoloogiline tagajärjepõhine eetika, kust on moraalsuse lõppkriteerumiks mingist tegevusest tulenev mittemoraalne väärtus (nt õnn). (*Ibid.*) Selle üheks suunaks on utilitarism, mille mõte seisneb selles, et tegevus on õige ainult sellisel määral, kui see toob kaasa rohkem kasu kui kahju. Utilitarismi eesmärk on maksimeerida õnne või vähemalt minimeerida õnnetust, kuid selle protsessi juures peab suurim õnn puudutama võimalikult paljusid. (Somerville, Wood 2007, 145-146) Teine suund on eetiline egoism, kus igaüks peaks järgima omaenda huve ning tegema seda, mis maksimeerib tema oodatavat kasu isegi siis kui see tähendab teistele kahju tegemist. (Eetikakoodeksid 2007, 12)

Deontoloogiline eetika väidab, et igal tegevusel on oma sisemine ja moraalne väärtus, kus ühed neist on oma olemuselt head (näiteks tõerääkimine, lubadustest kinnipidamine) ning teised on halvad (näiteks valetamine, varastamine). Seda iseloomustab kõige paremini deontoloogia esindaja Immanuel Kanti esitatud lause: „Tegutse vaid sellise maksiimi järgi, mida võid samal ajal tahta saavat üldiseks seaduseks.” Näiteks kui inimesed räägivad tõtt ainult sellepärast, et nad on vastavalt kasvatusesele niimoodi harjunud tegema, siis see ei ole veel tõeliselt eetiline käitumine – seda on ta ainult siis, kui inimesed tunnevad, et valetamine on neile vastumeelt, kuna see rikuks üleüldist harmooniat. (Meel 2000, 18)

Vooruseetika keskendub vooruste eetika järgija ning toimija südamele ja iseloomule. (Pojman 2005, 252) Voorused on iseloomutäiused ning käitumiskalduvused, mille tulemuseks on harjumuspärased teod. (*Ibid.*, 259) Vooruseetikast tulenevalt on oluline omada hea olemiseks ja õigesti toimimiseks vajalikke motivatsioone ning emotsioone ehk see on püüdluseetika, kus inimene üritab olla ideaalne. (Eetikakoodeksid 2007, 12) Tähtis on see, et inimeste jaoks oleks tavaline tunda heategemisest mõnu, kus neil ei tekiks isegi kiusatust varastada või petta, sest nad on head. (Pojman 2005, 258)

Teoreetiline metaeetika tegeleb eetikaterminite tähenduste uurimisega, kus ei tegeleta otseselt küsimustega nagu „kuidas oleks mingis olukorras parem toimida” või „mida ei tohiks teha”, vaid keskendutakse mõistete analüüsimisele: mida tähendavad sellised mõisted nagu „hea” ja „halb” ning „õige” ja „väär”. Uuritakse kas moraal saab üldse olla objektiivne ning kas

moraaliotsused saavad olla õiged või väärad ning kuidas siis tuvastada, kas mingi tegu on õige või väär. (Eetikakoodeksid 2007, 13)

Rakenduseetikas rakendatakse üldisi moraalinorme ja teooriaid üksikutele tegevusvaldkondadele või probleemidele. Näiteks keskkonnaetika tegeleb küsimustega, mis on seotud loodushoiu vajaduse põhjendamisega, kus on oluline märgata looduse reostamisega kaasnevaid ohte. Praktilist eetikat kasutatakse ametite, institutsioonide ja avaliku poliitika moraaliprobleemide analüüsimiseks ja lahendamiseks. (*Ibid.*) „Eetikateooria ja rakenduseetika on omavahel seotud: teooria ilma rakenduseeta on viljatu ja kasutu, kuid tegutsemine ilma teoreetilise perspektiivita on pime.” (Pojman 2005, 19)

Kõik seadused, mida riigis kehtestatakse, peaksid tõstma ühiskonna heaolu. Igas ettevõttes on ka omad reeglid, printsiibid ja väärtused, mis kehtivad kõikidele töötajatele, et kõik oleks õiglane ja et töökeskkond oleks terve ja tööefektiivsust maksimeeriv. Ettevõtted saavad selleks luua oma kutse-eetika koodeksi või siis lähtuda riigi või rahvusvahelisest kutse-eetika koodeksist, mis saavad abiks olla juhtudel, kui kaheldakse, milline peab olema eetiline käitumine ja otsustamine. Järgnevates alapeatükkides on lähemalt juttu raamatupidaja eetilise käitumisest, eetika õppimisest, kutse-eetika olemusest ning tutvustatakse üldtunnustatud rahvusvahelist eetikakoodeksit.

1.2. Raamatupidaja eetiline käitumine

Ettevõtted peavad valitsuse silmis omama sotsiaalset vastutust kui panust säästva arengu eesmärkidesse. Põhiliselt on see ettevõtte võime võtta arvesse majanduslikku, sotsiaalset ja keskkonnamõju igapäevasele tegutsemisele, kus tuleb maksimeerida kasu ning minimeerida puudusi. Ettevõtte sotsiaalne vastutus eeldab, et äri on proaktiivne suhetes paljude sotsiaalsete osalejatega ning selle eesmärk on vältida eetikareeglite rikkumist või seaduse mitte järgimist. (Somerville, Wood 2007, 144) Raamatupidamine on üheks tähtsaimaks osaks igas ettevõttes, mis peab samuti omama ettevõtte sotsiaalset vastutust, kuna selle tööülesanded on eetika ja seadustega väga tihedalt seotud.

Raamatupidajate töö on keeruline ning seda ei ole väga lihtne hinnata, mis tähendab, et selle kasutajad peavad raamatupidajaid usaldama. „Hea raamatupidaja” ei ole ainult pädev oma alal, vaid tal tuleb ka eetiliselt käituda. (Bromell, Martinoff 2015, 80) Raamatupidajate ülesandeks

ettevõttes on luua finantsaruandeid ning kontrollida arveid, arvutustabeleid ja ettevõtte keerulisi äritehinguid. Raamatupidajad panustavad kuu, kvartali ja aasta lõpuaruandesse, et välja tuua, kuidas ettevõttel läheb. See kõik on vajalik informatsioon juhtkonnale, aktsionäridele, analüütikutele ning potentsiaalsetele investoritele ja laenuandjatele. (Stuart *et al.* 2014, 4) Raamatupidaja amet on väga hinnatud, kuna nad peavad oma töökohustusi täites olema väga täpsed, kohusetundlikud, ausad ja eetilised.

Austraalias viidi 2017 aastal läbi üks huvitav uuring, kus uuriti põlvkonda, kes on sündinud 1980ndatel ja 1990ndatel (kes on hetkel noored töötajad või õpilased). Selle vanuserühma arusaam raamatupidaja eetilisest käitumisest on tänasel hetkel väga oluline, sest nemad on kunagi tulevased raamatupidajad või siis nende tulevaste raamatupidajate kliendid. Uuringus on kasutatud suurt andmebaasi – 1794 vastusega, kust tulemused näitasid, et raamatupidajate eetikal on mitmekülgsed arusaamad. (Caglio, Cameran 2017, 1)

Vastuste saamiseks korraldati küsimustik, mille eesmärk oli esimeses osas koguda vastajate taustinformatsiooni ning teises osas küsida erinevaid raamatupidaja omadusi nagu kuidas nad riides käivad, välja näevad, tööd teevad, käituvad, millised on iseloomujooned jms. Vastajatele olid need omadused kirja pandud – nemad pidi ainult neid nummerdama vastavalt sellele, mis nende arvates kõige enam raamatupidaja kohta käis. Analüüsimiseks kasutati korrelatsiooni ja regressiooni analüüsi, et leida erinevate omadustevahelisi seoseid. Küsimustik oli suunatud Itaalia üliõpilastele, potentsiaalsetele tulevastele raamatupidajatele ning noortele töötajatele erinevates audiitorfirmades. (*Ibid.*, 8) Uuringus testiti 6 hüpoteesi (*Ibid.*, 5-8):

- 1) Antud põlvkonna arusaam raamatupidajate eetikast on halvem kui need on mõjutatud meedia allikatega.
- 2) Antud põlvkonna arusaam raamatupidajate eetikast on halvem, kui vastajad on kõrgema haridusega.
- 3) Antud põlvkonna arusaam raamatupidajate eetikast on parem, kui vastajatel on keskharidus raamatupidamistaustaga.
- 4) Antud põlvkonna arusaam raamatupidajate eetikast on halvem, kui vastajatel on bakalaureuse kraad ärijuhtimises.
- 5) Antud põlvkonna arusaam raamatupidajate eetikast on nõrgem naissoost vastajatele.
- 6) Antud põlvkonna arusaam raamatupidajate eetikast on parem nendel, kes omavad raamatupidamise ametit.

Uuringust selgus, et esimene hüpotees ei pidanud paika – meedial ei olnud mingit mõju vastajate arvamusele, milline peaks olema raamatupidaja. Teine hüpotees pidas aga paika, vastajate arusaam raamatupidajatest muutub haridustaseme omandamise perioodil. Hüpoteeside 3 ja 4 kohta näitas analüüs, et raamatupidamise kursusel osalemine keskkooli ajal mõjutab vastaja arusaama raamatupidaja eetilise käitumisest (kinnitades seega hüpoteesi 3) ning hüpotees 4 ei pidanud paika, kuna ülikooli taust ei omanud märkimisväärset mõju vastaja arusaamale raamatupidaja eetilise käitumisest. Sugu ning raamatupidamisemeri omanemine – mõlemal oli märkimisväärne seos vastaja arusaamale raamatupidaja eetikast, kus hüpotees 5 ei pidanud paika, kuna meessoost vastajatel on halvem arusaam raamatupidajate eetikast ning hüpotees 6 sai kinnitatud, kuna raamatupidamisliku kogemusega vastajad saavad paremini eetilise käitumisest aru. (*Ibid.*, 15-16)

Kokkuvõtlikult näitasid tulemused, et need, kellel on madalam haridus, on osalenud keskkooli ajal raamatupidamiskursustel, on lapsevanemad ja omavad raamatupidaja ametit saavad enamasti paremini aru raamatupidaja eetilise käitumisest. (*Ibid.*, 16) Antud uuringul oli küll suur valim ehk selle tulemusi saab usaldada, kuid kindlasti ei saa üldistada, et need seosed kehtivad kõigile, kes on hetkel või tulevikus potentsiaalsed raamatupidajad või et need seosed ajaga ei muutu. Väga palju oleneb raamatupidaja enda arusaamast, mis on eetiline ning kui palju on raamatupidaja valmis ennast ise arendama, et järgida eetilisi eeskirju.

Tulevaste raamatupidajate arusaam eetikast on küll oluline, kuid tänasel hetkel on raamatupidajatel põhilised moraalil- ja eetikaküsimused seotud käitumisega ja otsustega: mida raamatupidajad peaksid tegema pettuste ja ebaausate küsimuste osas; millised isikud peavad raamatupidajad olema ning milliseid otsuseid peaksid nad vastu võtma. Nende küsimuste vastused keskenduvad just eeskirjadele ning põhimõtetele. (Stuart *et al.* 2014, 5)

Raamatupidajad võivad tegutseda organisatsioonides, institutsioonides ja süsteemides (sealhulgas turgudel), mis võivad olla vigased. Sellest tulenevalt võib esineda skandaale, mis ei kuulu kellegi kavatsuste hulka ja mille eest keegi ei vastuta. Paljud skandaalid ei tulene tahtlikust valesti käitumisest (kus inimene teab, et see, mis ta teeb, on vale), vaid käitumisest keerulistes olukordades. Ebaeetiline käitumine ei ole alati juhus, kus halvad inimesed teevad halbu asju, vaid kus heade kavatsustega inimene teeb kogemata eksimuse. (Boatright 2014, 2)

Keerulised olukorrad sunnivad raamatupidajaid mõtlema, millised on põhieesmärgid ning põhimeetodid, mis neid mõjutavad. Eelkõige on märgata tegureid ärikeskkonnast, mis mõjutavad raamatupidamise tavasid – selleks võivad olla ajapiirangute surve, kulude vähendamise surve ning soov suurendada ettevõtte kasumit, mis kõik võivad tekitada keerulisi olukordi ning skandaale. Raamatupidajad seisavad silmitsi kasumi suurendamise survega ning isikliku professionaalse ambitsiooniga tegutseda omakasu eesmärgil, mis võib kahjustada ja ignoreerida avalikkuse huve. Sellise õiglase raamatupidamisarvestuse ebaõnnestumise korral tuleb raamatupidajatel meelde tuletada, mis on raamatupidamise ülesanded ning eesmärk. (Stuart *et al.* 2014, 5)

Kuigi skandaale, mis on tingitud ebaeetilisest käitumisest, ei saa täielikult vältida, siis on oluline, et ettevõtted rakendaksid ennetavaid meetmeid. Samal ajal ei tohiks püüda ainult skandaalide ennetamist, vaid tuleb saavutada ka võimalikult suur eetiline käitumine – eesmärk peab olema mitte ainult halba ennetada, vaid ka jõuda maksimaalse parima eetilise käitumise tasemeni. Selle väljakutse edukus võib sõltuda üksikisikutest, organisatsioonide ja institutsioonide keerukusest ning vastutusalasse kuuluvate inimeste eetilisest juhtimisest. (Boatright 2014, 7-8)

Raamatupidajate eetiline käitumine ei olene ainult organisatsioonide vastutavatest isikutest, rolli mängib ka raamatupidaja tahe olla eetiline või antud puuduse korral, tahe ennast parandada ehk antud teemaga kurssi viia. (Mastracchio *et al.* 2015, 49) Eetilise käitumise arusaam suureneb, kui raamatupidaja on juba teadlik, kuidas antud olukorras käituda tuleb (kuulates näiteks juhti või õppides tehtud vigadest). Siin kerkib ülesse oluline küsimus – kas eetikat on võimalik õppida, kui raamatupidaja tunneb, et ta ei ole keeruliste küsimuste vastamises ja lahendamises piisavalt eetiliselt pädev.

1.3. Raamatupidaja eetilise õppimine

Raamatupidajate eetilise koolituse teemat arutatakse sageli. Kolm põhiteemat, mida akadeemikud ja praktikud arutavad on: kas eetika õpetamine on piisav olnud, kuidas peaks eetilist haridust integreerima olemasolevatesse mudelitesse ning kas eetikat on üldse võimalik õpetada. Tänapäeval on üldiselt raamatupidamise akadeemikud nõus, et eetikat saab õpetada ning see peaks olema ka arvestatavam roll raamatupidamise õppekavades ja erialases hariduses. (Mastracchio *et al.* 2015, 49) Antud alapeatükis on lähemalt juttu sellest, kas on võimalik eetikat õppida või mitte.

D. F. Bean ja R. A. Bernardi artiklis „Raamatupidamise eetika kursused: kas need töötavad?” on välja toodud ühe uuringu tulemused, mis näitasid, et raamatupidamise eetika kursus võib suurendada selle osalejate eetilist tundlikkust. Uuringus testiti kõiki õpilasi nii semestri alguses kui ka lõpus ning tulemused näitasid, et nendel õpilastel, kes olid juba eetikakursuse läbinud, oli eetiline tundlikkus tunduvalt suurenenud. Uuringu läbiviija seega soovib ja teeb ettepaneku, et raamatupidamise õppekava peaks sisaldama eetikakoolitust, mis koosneks filosoofia tundidest ning eetilise ja professionaalsuse kursusest, mis lõppeks kursuse tööga. (Bean, Bernardi 2007, 65-66)

Mõnikord väljendatakse ka skeptilisust raamatupidamis- ja äriõppekavade eetika õpetamise asjakohasuse, vajalikkuse ja efektiivsuse kohta. Bampton R. ja Maclagan P. toovad oma uuringus välja, miks peaks eetikat õpetama raamatupidamist õppivatele õpilastele ning toovad ka välja, mis on nende vastus skeptikutele. Põhilise uuringus osalenutest moodustasid üliõpilased (nii bakalaureuse- kui ka magistriõppe) kui ka akadeemikud, kelle põhipõhjuseks, miks eetika ei peaks kuuluma õppekavasse, olid (Bampton, Maclagan 2005, 291):

- 1) pole piisavalt akadeemilisi tunde, et õpetada
- 2) teema on juba kaetud teiste moodulitega
- 3) ei olda kindel, et neil on vajalikud oskused
- 4) toetusmaterjalide puudus
- 5) kutseõppes on küsimused paremini hõlmatud
- 6) akadeemilise personali huvi puudumine
- 7) õpilaste huvi puudumine
- 8) raamatupidamisarvestuses ei esine suuri eetikaküsimusi ja –probleeme
- 9) õpetamise mõju õpilastele puudub

Tõendid näitasid, et isegi õppejõud, kes õpetavad eetikat või soovivad seda õpetada, võivad tunda skeptilisust selle mõjust (uuritud oli akadeemilisi kolleege ja õpilasi). Uuringust selgus ka, et näiteks vastuväitele, et akadeemikud õpetaksid eetikat kui vaid oleks ressursse, ei leitud põhjendust. Samuti võib eetika õppijatel esineda skeptilisust, kuid see eetikakursuste läbiviimist ei takista, kuna nende seisukohad ei mõjuta otseselt ülikooli raamatupidamise eetikaharidust, kuigi nad võivad avaldada kaudset mõju kutsealaste õppekavade ettevalmistustele. Tulemustest tuli välja, et õpilased ei kahtle eetika asjakohasuses niivõrd kui selle õpetamise ja õppimise efektiivsuses. (*Ibid.*, 297)

Vastuväitele, et eetika ei ole asjakohane, leidus vähe toetust. Vaatamata paljudele eetikanõuete rikkumise juhtumitele on üha rohkem organisatsioonid muutunud eetilisel teadlikumaks ja näitavad seda eetikakoodeksite laialdase kasutamisega, finantsaruannete suurema avalikustamise ning keskkonna- ja muude eetiliste probleemide suurema äratundmisega. (*Ibid.*, 298)

Veel üks vastuväide, mis üles kerkis oli, et eetikaalne haridus on ülearune, kuna inimesed saavad oma eetilised teadmised elu jooksul. Isegi kui inimestel on hästi arenenud arusaam „õigest” käitumisest, siis võivad need isiklikud eetilised väärtused mingil hetkel ikkagi omavahel või siis organisatsiooni reeglitega koflikti minna. Eetika kaasamine raamatupidamiskoolitustesse võib anda õpilastele juhiseid, kuidas olukordadega toime tulla ja vastuväiteks skeptikutele nõuab igasugune õppimine pidevalt vajadust seda tugevdada ja arendada, nii et kutse-eetika koolitus peaks aitama tugevdada eetilisi teadmisi. (*Ibid.*)

Suurettevõtete ja –organisatsioonide raamatupidamiskandaalid loovad tuntuust ning põhjustavad tihti raamatupidajatele ebasoodsat avalikustamist. Kindlasti ei saa väita, et eetika kursus garanteerib, et õpilased käituvad ja toimivad alati eetiliselt ning arvestavad kõiki tehinguid nõuetekohaselt. Raamatupidamise kraad ei taga alati õiget raamatupidamist, kuid siiski ollakse arvamusel, et hariduse omandamine tõstab tõenäosust, et otsused on õiged ja eetilised. (Bean, Bernardi 2007, 67)

Raamatupidajad vajavad D. F. Bean ja R. A. Bernardi väitel täiendavaid vahendeid, et täita oma ühiskondlikke kohustusi, mis on tingitud keerulistest situatsioonidest. Nende arvamusel peaks olema õigus või isegi kohustus sellel kutsealal nõuda raamatupidamislikku eetika-kursuse läbimist kui vastuvõtutingimust. Sellest tulenevalt peaksid koolid pakkuma vastavat õppekava, et kursus läbida ning juhul kui seda pole, peaksid võimaldama seda muud institutsioonid. (*Ibid.*)

Ärieetika raamatuseeriate teoses „Accounting ethics” toovad autorid välja mitmed põhjused, mis võtavad kõikide eelnevate autorite arvamused kokku ning mis ütlevad, miks raamatupidajad peaksid õppima eetikat (Duska *et al.* 2011, 36-37):

- 1) Osad moraalsed uskumused, millesse indiviid usub, ei pruugi olla piisavad. Eetika õppimine aitab indiviidil aru saada ja vahet teha, millised põhimõtted tegelikult erinevates keerulistes olukordades toimivad.

- 2) Mõnedel juhtudel võib vastuolus eetika põhimõtetega olles tekkida arusaamatusi, et kindlaks teha, kuidas tuleb käituda ja mida teha. Sellistel juhtudel aitab eetiline mõtlemisvõime anda ülevaadet, kuidas peaks otsusi langetama erinevates olukordades ning miks ühed tegutsemisviisid on soovitatavamad kui teised. Eetika õppimine aitab arendada eetilist arutlemisoskust.
- 3) Indiviidid võivad omada kindlat ebaadekvaatset uskumust või olla kiindunud teatud ebaeetilistesse väärtustesse.
- 4) Väga oluline põhjus on mõista, kas ja miks indiviidi arvamused on väärt hoidmist. Raamatupidaja peaks mõtlema selliste küsimuste üle nagu: „Mis on tema eesmärgid kui raamatupidajana?“, „Kas need väärtused on võrreldavad teiste väärtustega, mida ta omab?“, „Kui ta peab valima töökoha säilitamise ja ametialaste kohustuste rikkumise vahel, siis mida ta teeb?“ ning „Kui tema vastutus perekonna ja töökoha vahel on vastuolus, siis kuidas ta suudab konflikti lahendada?“.
- 5) Viimane põhjus on eetika põhiprintsiipide tuvastamine, mida saaks erinevatele tegevustele rakendada. Need põhimõtted peaksid aitama otsustada, mida tuleb teha ning anda mõista, miks nii on vajalik. Kui raamatupidaja seisab silmitsi keerulise olukorraga, siis on kasulik, kui tal on põhiküsimustega kontrollnimekiri, mis aitab kindlaks määrata, milline peab olema lõplahendus.

Selleks kontrollnimekirjaks ongi tavaliselt riigi- või ettevõttesisene eetikakoodeks, mis on aga tavaliselt koostatud rahvusvaheliste kutse-eetika koodeksite põhjal, mis on üldtunnustatud ning mida on paljud riigid aktsepteerinud. Järgnevas alapeatükis tutvustatakse ühte rahvusvahelist organisatsiooni, mille printsiipe järgivad nii Eesti kui ka Läti riigid, tuuakse välja selle organisatsiooni koodeksi hiljutine muudatus ning tutvustatakse uuringut, mis sisaldab selle organisatsiooni eetikakoodeksite järgimist.

1.4. Raamatupidaja kutse-eetika koodeksi kirjeldus

Raamatupidamise eetilised standardid kehtestab vastav elukutse, et määratleda, millised on oodatavad kutsealased käitumisnormid. Ka siin tuleb esile erinevus eetika ja moraali vahel – moraalid on oma olemuselt isiklikud ning erinevad indiviidide vahel, kuid eetilisus ja selle standardid peavad kõikidele kutsealastele liikmetele kehtima võrdselt. Raamatupidajate töö

nõuab kõrgeimat eetikanõuete järgimist, kuna finantsaruannete kasutajad tuginevad nende koostajate otsustele. (Mastracchio *et al.* 2015, 49)

Tänapäeval on kutse-eetika koodekse loodud nii riigiti kui ka rahvusvaheliselt. Eestis on selle loojaks Eesti Raamatupidajate Kogu (ERK 2003), Lätis aga Elukutseliste Raamatupidajate Eetikakoodeksi Toimimisjuhend (Professionālu ... 2010) – mõlemad riigisisised eetikakoodeksid toetuvad Rahvusvahelise Raamatupidajate Föderatsiooni Eetikakoodeksile (International Federation of Accountants, edaspidi IFAC) (IESBA 2016). Üheks suurimaks eetikakoodeksite organisatsiooniks on ka veel Ameerika Ühendriikide Sertifitseeritud Raamatupidajate Instituut (American Institute of Certified Public Accountants, edaspidi AICPA).

Rahvusvaheline Raamatupidajate Eetikanõuete Toimkond (International Ethics Standards Board for Accountants, edaspidi IESBA) on üheks suurimaks rahvusvaheliseks raamatupidaja eetikanõudeid reguleerivaks organisatsiooniks. IESBA käsiraamatuid, standardeid ja muid trükiseid avaldab ning autoriõigust omab Rahvusvaheline Raamatupidajate Föderatsioon (IFAC). IESBA on välja töötanud rahvusvahelise raamatupidajate koodeksi „*Code of Ethics for Professional Accountants*”, millele peaksid toetuma ka kõikide ettevõtete sisesed eetikakoodeksid. (IESBA 2016)

IFAC asutati 1977 aastal ning esindab vähemalt 3 miljonit raamatupidajat, kes on tegutsevad erinevates valdkondades nagu haridus, avalik sektor, tööstus ja kaubandus. Avalikkuse huvi korralduse osana aitab IFAC kaasa raamatupidajate kõrge kvaliteediga rahvusvahelistele eetiliste standardite väljatöötamisele, vastuvõtmisele ja rakendamisele peamiselt IESBA toetusel. IESBA ülesandeks on teenida üldsuse huve, kehtestades kõrgkvaliteetseid eetika standardeid, mida kutselised raamatupidajad üle kogu maailma kasutavad. (*Ibid.*)

Koodeksit uuendatakse igal aastal ning 2018 aasta märtsi The CPA Journal artiklis tuuakse välja, et on tulemas muudatused, mis on seotud rahvusvahelise Raamatupidajate Eetikakoodeksiga ning Seaduste ja Eeskirjade Mittevastavuse Standarditega (NonCompliance with Laws and Regulations, edaspidi NOCLAR). Rahvusvaheline eetikakoodeks on ümber kujundatud nii, et see oleks USA sertifitseeritud avaliku sektori raamatupidajatele (Certified Public Accountant, edaspidi CPA) mugavam. Need juhised arendati välja IESBA ja AICPA poolt. (Anders 2018, 72)

IFAC liikmed, sealhulgas ka AICPA ning Juhtimise Raamatupidajate Instituudi liikmed Ameerika Ühendriikides, peavad omama professionaalseid eetikastandardeid, mis oleksid vähemalt sama ranged kui IFAC'i raamatupidajate koodeks – nii et USA sertifitseeritud avaliku sektori raamatupidajad (CPA) ning ka sertifitseeritud juhtimisarvestuse raamatupidajad (Certified Management Accountant, CMA) kuuluksid rahvusvaheliste eetikanormide alla. (*Ibid.*) Paljud USA raamatupidajad töötavad professionaalsetes võrgustikes, auditeerivad rahvusvahelisi ettevõtteid, teevad tööd väljaspool riiki või töötavad rahvusvahelistes tüarettevõtetes, siis on ka ilmne, et sertifitseeritud Ameerika Ühendriikide raamatupidajad peavad alluma ka IESBA standarditele ning paljud on need ka juba kasutusele võtnud. (Harrast, Swaney 2017, 9-10)

Uuendus on seotud eelkõige NOCLAR'i defineerimisega, kuna IESBA on seda väga laialt määratlenud tuues välja järgmisi kategooriaid (*Ibid.*):

- pettus, korrupsioon ja altkäemaks
- rahapesu, terrorismi rahastamine ja kuritegevus
- väärtpaberiturud ja kauplemine
- pangandus ja muud finantstooted ja -teenused
- andmekaitse
- maksu- ja pensionikohustused ning maksed
- keskkonnakaitse
- rahva tervis ja ohutus

Lisaks eelnevale on standardites NOCLAR'le viidatud ka kui „kliendi äritegevus, tema ärivõimaluste jätkamine või materiaalsete kahjude hoidumine” ning eelkõige viitab IESBA standard sellele, et NOCLAR'il on „üldist huvi mõjutavad tegurid”, mis põhjustavad kahju investoritele, võlausaldajatele, töötajatele või üldsusele – ilma avaldamata olulisuse lävendit (ing k. *materiality threshold*). (*Ibid.*)

Ameerika Ühendriikide raamatupidajad, kes on vastu võtnud IESBA koodeksi ja lisaks ka paljud teised riigid ning IFAC'i liikmed või ettevõtted ei tohi kohaldada vähem rangemaid standardeid, kui on sätestanud selles eetikakoodeksis. Siiski kui seaduses on keelatud järgida koodeksi teatavaid osi, siis peavad nad järgima koodeksi kõiki teisi osi. Antud koodeks koosneb kolmest osast, kus osa A kehtestab kutseliste arvestuseksperide kutse-eetika põhiprintsiibid ja loob

kontseptuaalse raamistiku, mida kutselised arvestuseksperdid peavad rakendama, et (IESBA 2016):

- tuvastada ohtusid, mis ei ole põhiprintsiipidega vastavuses;
- hinnata ohtude olulisust ja identifitseerida neid;
- rakendama vajaduse korral kaitsemeetmeid ohtude kõrvaldamiseks või vähendamiseks vastuvõetava tasemeni.

Osades B ja C kirjeldatakse, kuidas kontseptuaalne raamistik kehtib teatud olukordades. Nad pakuvad näiteid kaitsemeetmetest, mis võivad olla asjakohased ja suunatud põhiprintsiipide järgimise ohtudele. Samuti kirjeldatakse ka olukordi, kus ohtude käsitlemiseks mõeldud kaitseabinõud ja meetmed ei ole kättesaadavad ning sellest tulenevalt on juhised vältimaks ohtu tekitavaid tingimusi. Osa B kehtib avaliku sektori raamatupidajatele ning osa C rakendub äriettevõtete raamatupidajate suhtes. (*Ibid.*)

Kutselised raamatupidajad peavad järgima ning täitma järgmisi põhiprintsiipe (*Ibid.*):

- a) Ausus – olla otsene ja aus igas professionaalses ja ärilises suhtes.
- b) Objektiivus – mitte lubada eelarvamusi, konflikte ega liigselt mõjutada teisi, et ületada nende professionaalseid või ärilisi arvamusi.
- c) Kutsealane pädevus – säilitada kutsealaseid teadmisi ja oskusi tasemel, mis on vajalik selleks, et tagada kliendile või tööandjale pädevat kutsealast teenust tuginedes hetkel kehtivatele arengutele, õigusaktidele ja tehnikale ning tegutseda kooskõlas tehniliste ja kutsealaste standarditega.
- d) Konfidentsiaalsus – hoida ja austada kutse- ja ärialastest suhetest saadud informatsiooni ning mitte avaldada seda ilma vastava volitusega välja arvatud juhul, kui on olemas juriidiline või kutsealane õigus või kohustus avaldada ning mitte kasutada informatsiooni omakasust lähtuvalt või avaldada kolmandatele isikutele.
- e) Professionaalne käitumine – järgida asjakohaseid seadusi ja määrusi ning vältida tegevusi, mis võivad diskrediteerida antud elukutset.

Austraalias uuriti (tudengi poolt) viimase aasta raamatupidamise bakalaureuse tudengeid, kes olid alles tulnud auditeerimiskursusele. See kursus oli viimane kursus, kus käsitleti eetilise aspekti ja just nende konkreetset rakendust ja tähtsust töökeskkonnas. Kursusel vaadati lähemalt

ja detailsemalt IFAC'i kutse-eetika koodeksit ning lahendati selle abil erinevaid keerulisi situatsioone ja eetilisi dilemmasid. Uuringu eesmärgiks oli hinnata tudengite arvamuste ja eetilise muutumise enne ja peale kursust pannes neid erinevatesse olukordadesse, kus nad pidid hindama, kas antud tegu on 5-palli süsteemis „väga ebaeetiline” või „väga eetiline”. (Cameron, O'Leary 2015, 280)

Uuringus oli kahte tüüpi olukordasid: ühed stsenaariumid olid seotud ainult eetilise käitumisega ning teised olid nii eetilise käitumisega kui ka seadustega. Tuli välja, et tudengite eetiline käitumine eetiliste ja seaduspäraste stsenaariumitega suurenes, kuid stsenaariumites, kus hinnati ainult eetilist, nende eetiline käitumine ei suurenenud. Tulemused näitasid, et eetika õpetamine ei parandanud õpilaste moraalselt hoiakut, kuid paranes eetikakoodeksi teadlikkust ehk õpiti lahendama spetsiifilisi dilemmasid, millel oli juures õiguslik komponent. Siin kohal kerkib üles küsimus, mis on eetikakoolituse ning IFAC'i eetikakoodeksi eesmärk: kas see peaks tõstma üldist eetilise taset või hoopis suurendama teadlikkust, kuidas tegutseda eetiliselt keerulistes olukordades. (*Ibid.*, 280-287)

B. Schneider, AT&T raamatupidamisarvestuse juhataja, kinnitab, et raamatupidajate jaoks kõige kriitilisem oskus on valmidus õppida uusi asju. Raamatupidajad peavad mõistma mitte ainult raamatupidamiseeskirju ja eetikat, vaid ka seda, mida ettevõtte püüab saavutada majanduslikult ning raamatupidajad peaksid mitte ainult järgima seda, mis on kirja pandud vaid ka süvenema selle sisusse ja saama aru eetikastandardite mõttest. (Schneider 2016)

Antud peatükk andis ülevaate eetika ja moraali erinevusest, eetilise käitumisest, eetika õppimisest ning raamatupidaja kutse-eetika koodeksi olemusest ja kirjeldusest, mis annab teoreetilise aluse mõistmaks uuringu analüüsi. Järgnev peatükk keskendub Eestis läbi viidud uuringule ning nende vastuste analüüsile, kus tulemusi võrreldakse, nagu eelnevalt juba mainitud, autori eelneva uuringu „Raamatupidaja kutse-eetika Lätis” tulemustega. Selles peatükis on esimeses alapeatükis juttu meetodikast, seejärel kirjeldatakse vastajaid, analüüsitakse vastuseid ning viimases alapeatükis tuuakse välja tulemused ja järeldused.

2. METODOLOOGIA JA EESTI RAAMATUPIDAJATE KUTSE-EETIKA KOODEKSI UURINGU ANALÜÜS NING VÕRDLUS LÄTIGA

2.1. Metodoloogia

Bakalaureusetöö uuringu läbiviimiseks kasutati kvantitatiivset uurimismeetodit. Tulemuste analüüsimiseks kasutati esmaseid andmeid, mis saadi läbi ankeetküsitluse, millele tuli vastuseid Eesti raamatupidajatelt ja ka teistelt majandusalse hariduse/teadmistega olevatelt inimestelt. Ankeetküsitluse eesmärgiks oli uurida ja teada saada Eesti raamatupidajate teadlikkusest eetikakoodeksist ja lisaks sellele täpsemalt uurida töökoha nõudest kutse-eetika koodeksi tundmisest, millist täpsemalt järgitakse, kui tihti tuleb ette olukordi koodeksi vajalikkusest ning mida nad üleüldiselt arvavad kutse-eetika koodeksi järgimise rohkusest Eestis.

Küsimustiku koostamisel lähtuti autori eelnevalt läbiviidud uuringu küsimustikust, kuna selle töö eesmärgiks oli võrrelda Eesti raamatupidajaid Läti raamatupidajatega ning selleks, et vastuseid oleks võimalik võrdväärselt analüüsida, pidid küsimused olema samad. (Lisa 1) Küsimustik koostati nii, et see oleks vastajaile arusaadav ja võimalikult lihtne ning vähe aeganõudev – see tähendab, et kõik küsimused olid valikvastustega, kokku 10 sisulist küsimust. Ankeedi vastamiseks seega ei kulunud rohkem kui 5 minutit. Küsimused olid genereeritud nii nagu ka eelmises autori uuringus autori enda poolt (Padjus 2017) ning ka kasutades teisi varem läbiviidud uuringute autorite küsimusi. (Martinson 2016; Kurvits 2015)

Küsimustik loodi ja viidi läbi internetikeskkonnas *Google Docs's* ning oli jaotatud kahte ossa:

- a) esimeses osas küsiti vastajatelt üldist informatsiooni nagu mis on nende sugu, vanus, haridus, eriala, töökogemus ja millises organisatsioonis nad töötavad ning lisaks ka esimene teemat puudutav ja ühtlasi ka sissejuhatav küsimus, kus nad pidid hindama raamatupidaja eetilise käitumise vajalikkust antud ametil

- b) teises osas olid konkreetsed küsimused antud teema kohta, kus küsiti Eesti raamatupidajatel eetikakoodeksi teadlikkust, kasutamist erinevates olukordades jms ning hinnangut kutse-eetika kasutamisest Eestis

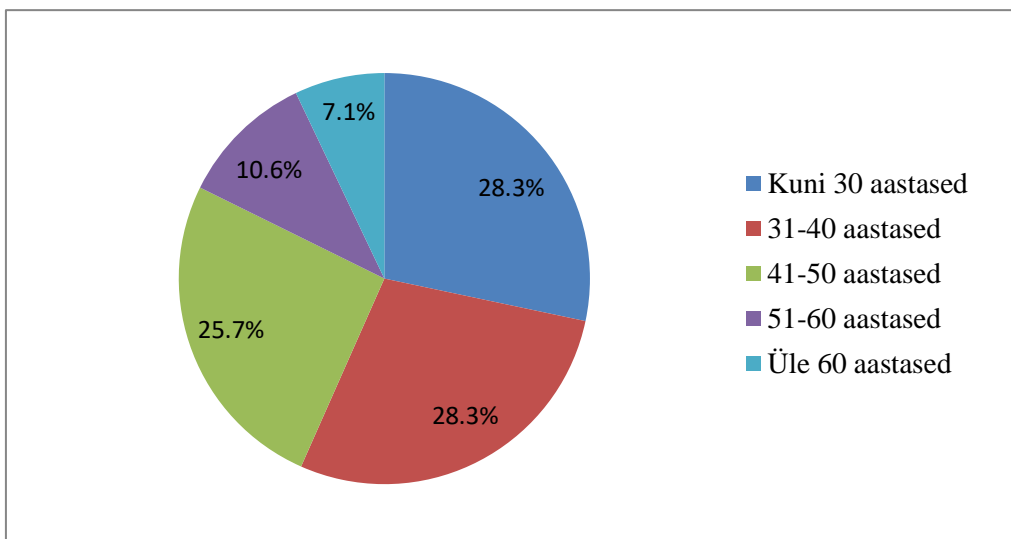
Vastajateni jõuti eelkõige läbi sotsiaalvõrgustiku *Facebook*, kasutati ka raamatupidamise infoportaali (www.rmp.ee), kuhu autor palus toimetajatel küsitluse lingi üles panna ning lisaks saadeti ka isiklikele tuttavatele ja potentsiaalsetele vastajatele eraldi meili ja ka sõnumi teel. Küsitlusele sai vastata vahemikus 19. märts kuni 19. aprill 2018. Analüüsimiseks kasutati Microsoft Excel programmi.

Küsitlus oli küll anonüümne, kuid kuna teema võis vastajaile olla veidi tundlik, siis sellest saab eeldada, et vastajad ei ole nii aktiivsed vastama ning vastuste kogus võis jääda tagasihoidlikuks. Tundlikkus võis väljenduda just selles, kuidas vastajad suutsid end hinnata eetilise määramises ning ka hinnangute andmises ja sellega ka arvamuse väljendamises.

2.2. Vastanute kirjeldus

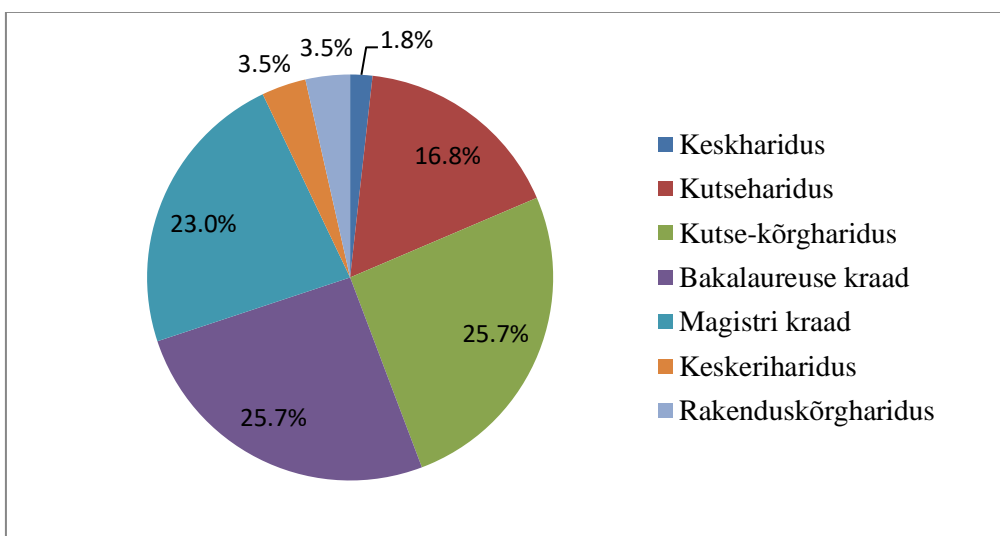
Uuringus osales 113 Eesti raamatupidajat ja isikut, kes omab finants-majandusalast haridust ning ka need, kellel on küll teine haridus, kuid kes on raamatupidamisega kursis, on sellega tegeleenud või läbinud raamatupidamiskursusi. Vastajatest peaaegu 100% moodustasid naised, kus üheks vastajaks oli meesterahvas ehk naiste ülekaal oli 99%. See näitab, et naiste seas on endiselt raamatupidamine selgelt väga suures ülekaalus, mis leidis samuti kinnitust ka autori eelmises läbiviidud uuringus, kus see osakaal oli tunduvalt väiksem (77%), kuid siiski tunduvalt üle poole vastanutest. (Lisa 2)

Vanuste võrdluses jäi kõige rohkem vastanutest vahemikku kuni 30 ja 31-40 aastat, kus mõlemad vahemikud jagunesid võrdselt ehk 28,3% (32 vastajat). Vahemikku 41-50 aastat jäi 25,7% vastanutest ehk 29 inimest, 51-60 vanuseid inimesi oli 12 ehk 10,6% ning kõige väiksema hulga moodustasid üle 60 aastased, mis on 7,1% ehk 8 inimest. (Joonis 1) Võrreldes Läti vastanutega oli seal kõige suurem osakaal vanusega 31-40, mis tegi üle poole vastanutest ehk 61%. Võrreldes Eestiga oli Lätis vanuses 41-50 palju vähem vastanuid (ainult 10%), kuid 51-60 ja üle 60 aastased nagu Eestiski moodustasid väiksema osakaalu vastavalt 8% ja 2%. (Padjus 2017) (Lisa 2 ja 3)

Joonis 1. Vastanute vanused Eestis
Allikas: Autori koostatud Lisa 2 järgi

Küsitluses osalenutest põhihariduse ja doktori kraadiga ei olnud kedagi. Kõige vähem vastanutest ehk 1,8% on keskharidusega, keskeriharidusega (3,5%) ning rakenduskõrgharidusega (3,5%). Kõige enam omavad vastajad kutse-kõrgharidust (25,7% ehk 29 inimest) ning bakalaureuse kraadi (25,7%). Magistri kraadi omab 26 inimest ehk 23% ning kutseharidust 16,8% ehk 19 vastajat. (Joonis 2) Nii nagu Eestis oli ka Lätis kõige enam kutse-kõrgharitud (33%) ja bakalaureuse kraadi omavaid (31%) isikuid. Magistri kraadi Lätis küsitlenutest omas 21% ning kutseharidust 13% ja ülejäänud olid keskharidusega (2%). (Padjus 2017) (Lisa 2 ja 4)

Joonis 2. Vastanute jagunemine hariduse järgi Eestis
Allikas: Autori koostatud Lisa 2 järgi

Vastanute käest küsiti täpsustavalt, millist eriala nad omavad ning selgus, et finantsarvestuse, majandusarvestuse, rahanduse ning maksunduse alast haridust (omavahel sarnased erialad, mida vastajad ise täpsustasid) omab 91 inimest ehk 80,5% ja nendest omakorda valis ankeetküsitluses põhierialaks finantsarvestuse (ette antud valikvastus) 83,5% (ehk 76 inimest), mis oli nii Eestis kui ka Lätis kõige populaarsem valik. Eestis finantsarvestuse erialaga on bakalaureuse kraadiga ja kutse-kõrgharidusega kõige enam vastanutest, mis on mõlemal 29%, magistri kraadi omab 21%, kutseharidust 19% ning paar ülejäänut keskeri- ja rakenduskõrgharidust (2%). Kõigest 4,4% ehk 5 vastajat ei oma erialast haridust üldse ning ülejäänud ehk 15% vastanutest tõid välja sellised erialad nagu ettevõtlus, haldus, haridusteadus, infokorraldus, keeleteoimetaja, majandusteadus, rätsep, sotsiaaltöö, õigus, ärijuhtimine jpt. (Padjus 2017) (Tabel 1)

Tulemustest on näha, et vastajatest kõige enam omab 1-5 aastast töökogemust (Eestis), mis teeb 32,7% ehk 37 vastajat. Seejärel on 11-20 aastase töökogemusega isikuid 22,1% ehk 25 vastajat, 21 aastat ja enam on 20,4% ehk 23 vastajat, 6-10 aastaga on 14,2% ehk 16 vastajat ning kõige vähem on kuni 1 aastase töökogemusega vastajaid (10,6% ehk 12 vastajat). Lätis aga omab kõige enam vastajaid töökogemust 1-5 aastat, 6-10 aastat ja 11-20 aastat, vastavalt järjekorrale siis 27%, 29% ning 29%. Lätis on 21 ja rohkema tööstaažiga suhteliselt vähe vastanuid (kõigest 9%) võrreldes Eestiga (20,4%) ning nii ka kuni ühe aastase töökogemusega, mis on Lätis 6% (Eestis 10,6%). Siit on näha, et eestlaste seas läbiviidud uuringus on vanuseliselt vastajad veidi võrdsemalt jaotunud, mis on parem ka analüüsimiseks. (Padjus 2017) (Tabel 1)

Kuni ühe aastase töökogemusega vastajatest moodustavad üle poole ehk 58% on kuni 30aastased ning ülejäänud jäävad vahemikku 31-40 ja 41-50 aastat. Ühe kuni viie aastase kogemusega on kuni 30aastaseid 62%, 27% 31-40 aastaseid ning ülejäänud on 41-50 aastased ehk 11%. Üle poole vastanutest (62%) jäävad 5-10 aastase töökogemusega vanusesse 31-40 ning ülejäänud on kuni 30 või 41-50 ja 11-20 aastase töökogemusega on kuskil pooled vastajatest (52%) vanuses 41-50, 31% 31-40 aastased ning ülejäänud jäävad vahemikku 51-60 ja üle. Kõige suurema töökogemusega (ehk üle 21 aasta) jäävad vanused vahemikku 41-50, 51-60 ja üle 60. Siit saab järeldada, et küsitluse tulemused on usaldusväärsed, kuna seosed töökogemuse ja vanusega on loogilised. (Tabel 1)

Küsitlenute käest uuriti lähemalt, millises organisatsioonis nad töötavad. Üle poole vastanutest ehk 61,9% (70 vastajat) töötab erasektoris, mis oli ka lätlaste puhul populaarseim valik (73% vastanutest). Raamatupidamisfirmas töötab 29 vastajat ehk 25,7%, avalikus sektoris 8 vastajat

ehk 7,1% ning MTÜ's 2,7%, füüsilisest isikust ettevõtjana 8% ja muu 0,9% (kohalikus omavalitsuses). Lätis füüsilisest isikust ettevõtjaid oli rohkem kui Eestis (10% ja 1,8%), kuid avalikus sektoris töötab eestlasi rohkem kui lätlasi (7,1% ja 4%). (Padjus 2017) (Tabel 1)

Tabel 1. Vastajate jaotuse võrdlus Eestis ja Lätis eriala, töökogemuse ja töökoha alusel

Eriala	Vastajad		Protsent	
	Eesti	Läti	Eesti	Läti
Riigid				
Finantsarvestusalane	76	36	67,3%	69%
(lisaks raamatupidamine, majandusarvestus, rahandus, maksundus)	15	-	13,3%	-
Kokku	91	-	80,5%	-
Ei oma eriala	5	1	4,4%	2%
Muu	17	15	15%	29%
Kokku	113	52	100%	
Töökogemus raamatupidajana	Vastajad		Protsent	
Riigid	Eesti	Läti	Eesti	Läti
Kuni 1 aastat	12	3	10,6%	6%
1 kuni 5 aastat	37	14	32,7%	27%
6 kuni 10 aastat	16	15	14,2%	29%
11 kuni 20 aastat	25	15	22,1%	29%
21 ja üle aastat	23	5	20,4%	9%
Kokku	113	52	100%	
Mis organisatsioonis te töötate?	Vastajad		Protsent	
Riigid	Eesti	Läti	Eesti	Läti
Füüsilisest isikust ettevõtja	2	5	1,8%	10%
Avalikus sektoris	8	2	7,1%	4%
Erasektoris	70	38	61,9%	73%
Mittetulundusühingus	3	0	2,7%	0%
Raamatupidamisettevõttes	29	5	25,7%	10%
Muu	1	2	0,9%	4%
Kokku	113	52	100%	

Allikas: Autori koostatud Lisa 2 järgi

Kokkuvõttes saab öelda, et vastajad on naissoost, vanusega kuni 30, 31-40 ja 41-50 ning kõrgharitud, kus põhilised haridused olid kutse-kõrgharidus, bakalaureuse kraad ja magistri kraad. Vastajad on peamiselt finantsarvestuse erialaga (ka maksundus, rahandus, majandusarvestus ja raamatupidamine, mida vastajad eraldi välja töid, kuid mis on sarnased finantsarvestuse erialaga). Vastajad töötavad enamasti erasektoris ning omavad erineva

suurusega töökogemusi. Vastustest on seega näha, et vastajad on suhteliselt erineva taustaga, mis aitab paremini eesmäärke uurida ning näitab, kuidas erineva vanuse, hariduse ja töökogemusega inimesed oma teadmiste, valikute ja arvamuste poolest erinevad.

2.3. Eesti raamatupidajate kutse-eeetika uuringu analüüs ja võrdlus Lätiga

Vastajatelt küsiti sissejuhatavat küsimust, mis teemat lähemalt tutvustas ning milleks oli: „Kui vajalik on Teie arvates raamatupidaja eetiline käitumine antud tööalal?” Seal sai vastata 5 palli süsteemis, kus numbrite tähendused olid vastavad: 1 – ei ole üldse vajalik, 2 – pigem ei ole vajalik, 3 – nii ja naa, 4 – pigem vajalik ning 5 – väga vajalik. Sama küsimus oli esitatud ka autori eelmises uuringus, kus uuriti Läti raamatupidajaid.

Tulemustest selgus, et Eestis hindavad vastajad eetilist käitumist väga vajalikuks (5-palli), mis moodustas suurema osa vastanutest (93 vastajat ehk 82,3%), 16 vastajat ehk 14,2% arvas, et see on pigem vajalik ning kõigest 2,7% arvas, et see on nii ja naa vajalik ja 0,9% (ehk 1 inimene) arvas, et ei ole üldse vajalik. (Lisa 2) Võrreldes Lätis läbiviidud uuringu vastajate arvamustega, siis hindavad ka nemad eetilist käitumist raamatupidamise alal väga vajalikuks (75% vastanutest), 21% arvab, et on pigem vajalik ning kõigest 4% arvab, et see on nii ja naa vajalik. Arvutades mõlema riigi vastanute aritmeetilised keskmised, siis Eestis tuleb hindeks 4,77 ja Lätis 4,71 (5-palli süsteemis) ehk mõlemal on populaarseim vastus „pigem vajalik” ja „väga vajalik” vahel. (Padjus 2017)

Antud töö põhiline eesmärk oli uurida raamatupidaja kutse-eeetika koodeksi teadlikkust Eestis (mis oli ka üheks uurimisküsimuseks) ning võrrelda saadud tulemust Lätis läbiviidud uuringu tulemusega. Selgus, et Eestis on 80,5% (91 vastajat) vastanutest raamatupidaja eetikakoodeksist teadlikud, mis on kõvasti üle poole ja seega positiivne tulemus. See juures nendest 82% peavad raamatupidaja eetilist käitumist antud töökohal väga vajalikuks ehk eelmise küsimuse hindasid 5-palli skaalal hindega „5”. (Lisa 2) Suhteliselt võrdväärne tulemus oli ka Läti vastanutega, kus 79% nendest olid samuti koodeksist teadlikud ehk seega ka positiivne tulemus. (Padjus 2017)

Eestis 19,5% vastanutest ehk 22 vastajat ei ole eetikakoodeksist teadlikud ning Lätis ei oldud teadlikud antud koodeksist 11 vastajat ehk 21% - samuti sarnased tulemused. Samas nii Eestis kui ka Lätis need vastajad, kes ei ole koodeksist teadlikud, hindasid enamik (mõlema puhul umbes 80-90%) eetilist käitumist raamatupidamisametil väga vajalikus. (Lisa 2) (Padjus 2017)

Vastajad teadvustavad raamatupidamise eetilise käitumise vajalikkust kuigi ei ole võib-olla eriti kutse-eetika koodeksiga kokku puutunud ning pigem keeruliste situatsioonide lahendamisel lähtuvad oma isiklikest eetilistest tõekspidamistest, mis neile tundub teatud hetkel kõige õigem olevat arvestades kõiki osapooli.

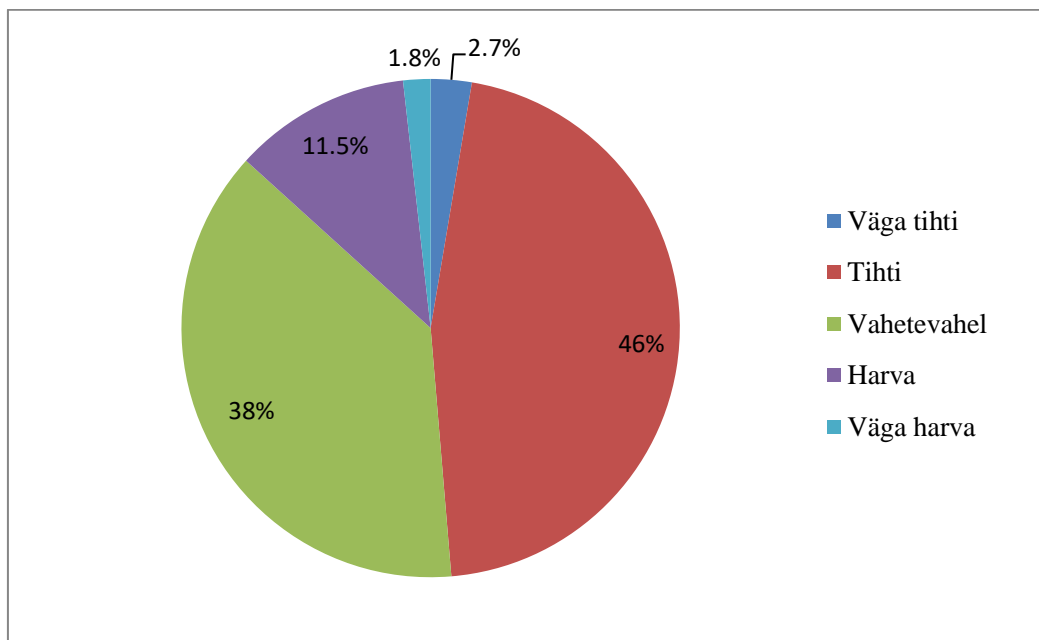
Kutse-eetika koodeksi mitteteadlikkuse põhjuseks võib olla ka tööandja poolt mitte kohustada antud koodeksi tundmist ja järgimist. Uuringu tulemustest selgus, et veidi vähem kui pool vastanutest ehk 47,8% (54 vastajat) väidab, et nende praegune töökoht nõuab eetikakoodeksi tundmist, 40 vastajat ehk 35,4% vastanutest väidab, et ei nõua ning 19 vastajat ehk 16,8% ei ole kursis, kas nõutakse või mitte. (Lisa 2) Võrdluses Lätist saadud tulemustega tuli välja, et seal eetikakoodeksi järgimist tööl nõutakse rohkem, vastajate sõnul 73% ning täpselt pooleks oli ülejäänuid, kelle väitel ei nõuta koodeksi tundmist või ei olda lihtalt kursis. (Padjus 2017)

Lisaks tuli välja, et veidi alla poole vastajatest (46,9%) järgivad alati oma igapäevatoos kutse-eetika reegleid, vastavalt situatsiooni vajadusele järgib 36,3% vastajaid ning mitte kunagi ei järgi 0,9% ehk üks inimene. Kutse-eetika reegleid ei teadnud aga 15,9% vastanutest. (Lisa 2) Lätis aga oli täpselt pool vastanutest, kes järgivad igapäevatoos antud koodeksi ja sama palju ka neid, kes kasutavad eetikakoodeksi vastavalt olukorrale ning seal ei vastanud keegi, et neid ei järgita kunagi. (Padjus 2017)

Küstiti täpsemalt, milliseid reegleid nad kõige enam järgivad ning seal sai valida mitu vastusevarianti. Peamisi reegleid, mida järgitakse on: Eesti raamatupidajate koodeks (valiti 66 korda), toetutakse personaalsetele teadmistele (valiti 57 korda), ettevõtte eetikakoodeks (valiti 23 korda), IFAC'i poolt loodud kutse-eetika koodeks (valiti 17 korda) ning paar inimest tõi välja ka, et järgitakse seadusi, head tava ning südametunnistust. (Lisa 2) Lätis aga oli kõige populaarsem valik ettevõtte eetikakoodeks ning järgmisena Läti raamatupidajate koodeks. (Padjus 2017)

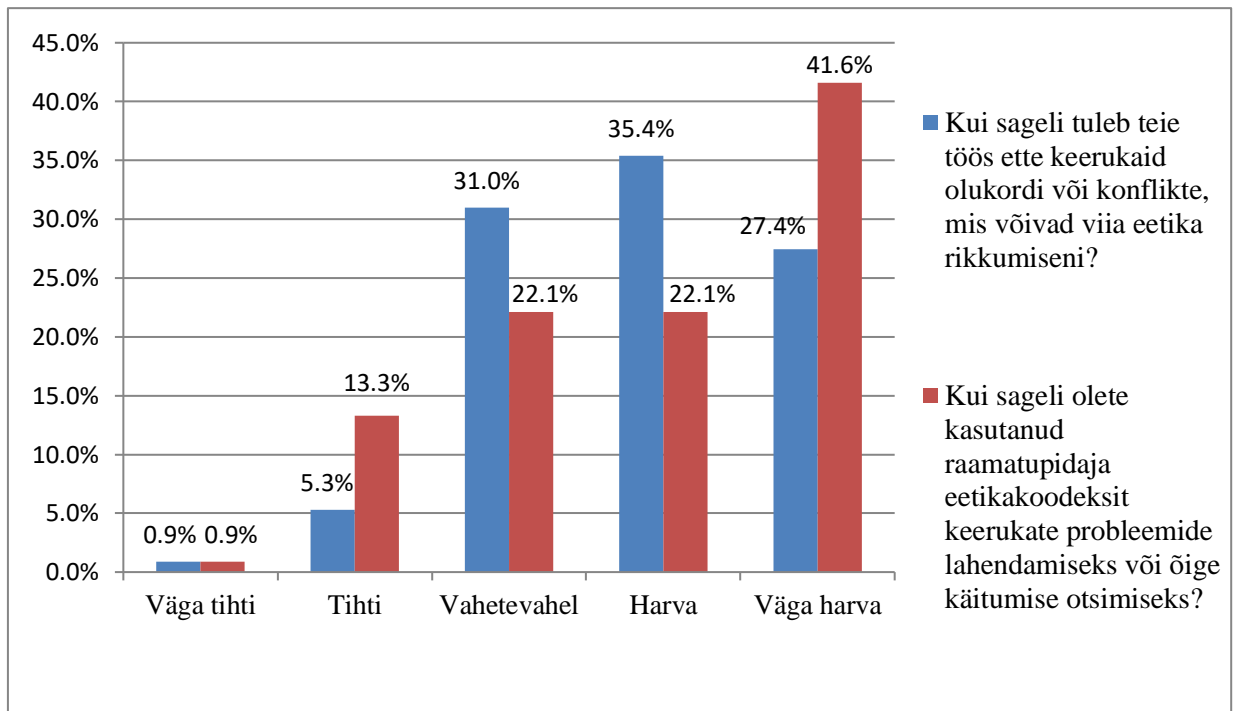
Vastajatelt küsiti arvamust eetikakoodeksi järgimise tihedusest Eestis ning tulemuste protsentuaalseid osakaalusid on näha Joonisel 3. Sealt võib välja lugeda, et inimesed on üldiselt arvamusel, et neid reegleid järgitakse pigem vahetevahel või siis tihti. 46% ehk peaaegu pooled vastanutest on arvamusel, et neid reegleid järgitakse tihti, 38,1% ehk 43 vastajat arvab, et järgitakse vahetevahel ning 13 vastajat (11,5%) on arvamusel, et järgitakse harva. Ainult 2,7% ja 1,8% vastanutest on veendunud, et järgitakse (vastavalt järjekorrale), kas väga tihti või väga harva. Lätis seevastu oldi kõige enam arvamusel (50%), et eetikakoodeksi reegleid järgitakse

vahetevahel ja et tihti järgitakse, arvas ainult 25%, kuid Eestis oli see populaarseim valik. Lätis arvas umbes sama palju inimesi, et eetikakoodeksi järgitakse harva (10% juures). (Padjus 2017) (Lisa 2 ja 5)

Joonis 3. Vastajate arvamus kutse-eetika koodeksi järgimisest Eestis
Allikas: Autori koostatud Lisa 2 järgi

Järgneval joonisel (Joonis 4) on välja toodud kahe küsimuse protsentuaalsed osakaalud tulpdiagrammina, kus vastajad pidid vastama järgmistele küsimustele: „Kui sageli tuleb teie töös ette keerukaid olukordi või konflikte, mis võivad viia eetika rikkumiseni?” (joonisel tähistatud siniste tulpadena) ning „Kui sageli olete kasutanud raamatupidaja eetikakoodeksit keerukate probleemide lahendamiseks või õige käitumise otsimiseks?” (joonisel tähistatud punaste tulpadena). Vastajad said mõlema küsimuse puhul valida viie valikvastuse vahel, milleks olid: „väga tihti”, „tihti”, „vahetevahel”, „harva” ning „väga harva”. Küsimusi kajastatakse ühel joonisel, kuna need oma omavahel seotud – keerukad olukorrad tekivadki enamasti siis, kui ei teata antud olukorras, milline oleks õige ja eetiline käitumine, millele omakorda aitaks kutse-eetika koodeks vastust leida.

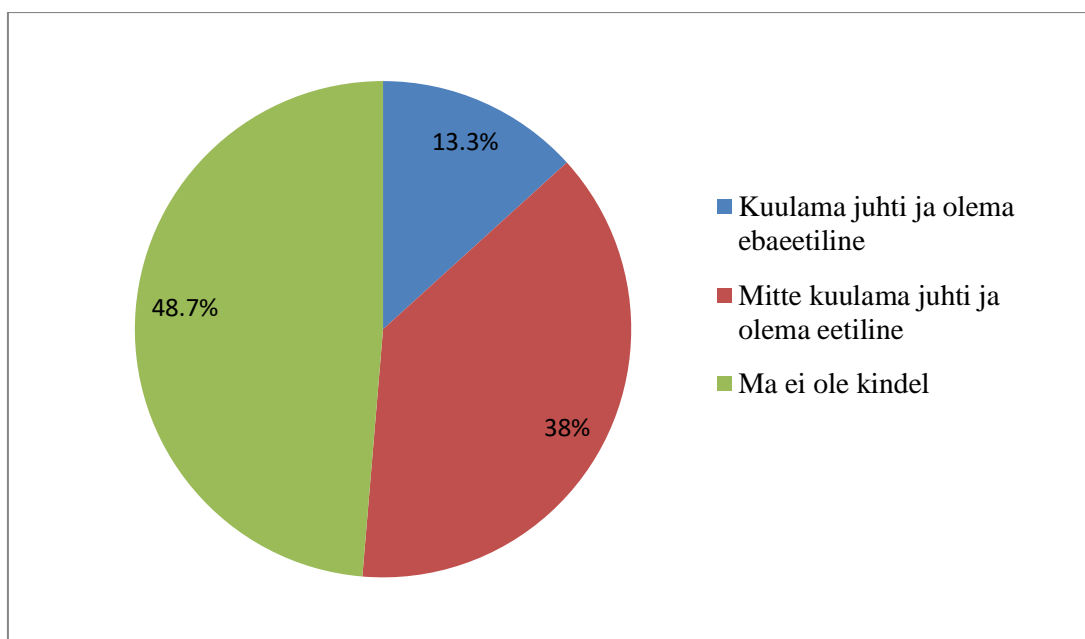

Joonis 4. Kui sageli tuleb vastajatel ette keerukaid olukordi, mis võivad viia eetika rikkumiseni ning kui sageli on neil vaja olnud nende konfliktide lahendamiseks kutse-eetika koodeksit
Allikas: Autori koostatud Lisa 2 järgi

Jooniselt 4 on näha, et keerukaid probleeme, mis võivad viia eetika rikkumiseni vastajatel eriti ei esine: kõige enam vastati, et esineb harva (35,4%), siis vahetevahel (31%) ning väga harva (27,4%). Samuti kasutatakse ka eetikakoodeksit suhteliselt vähe keeruliste olukordade lahendamiseks. Kõige enam vastati, et kasutatakse väga harva ehk 41,6% ning harva ja vahetevahel kasutatakse täpselt samapalju ehk 22,1%. Jooniselt on näha, et väga tihti (0,9%) ja tihti (5,3%) esinevaid keerulisi olukordi on väga vähestel inimestel ja seetõttu eetikakoodeksi kasutamise tihedus probleemide lahendamiseks on ka suhteliselt väike - väga tihti kasutab 0,9% ning tihti kasutab rohkem inimesi ehk 13,3%. (Padjus 2017) (Lisa 2 ja 6)

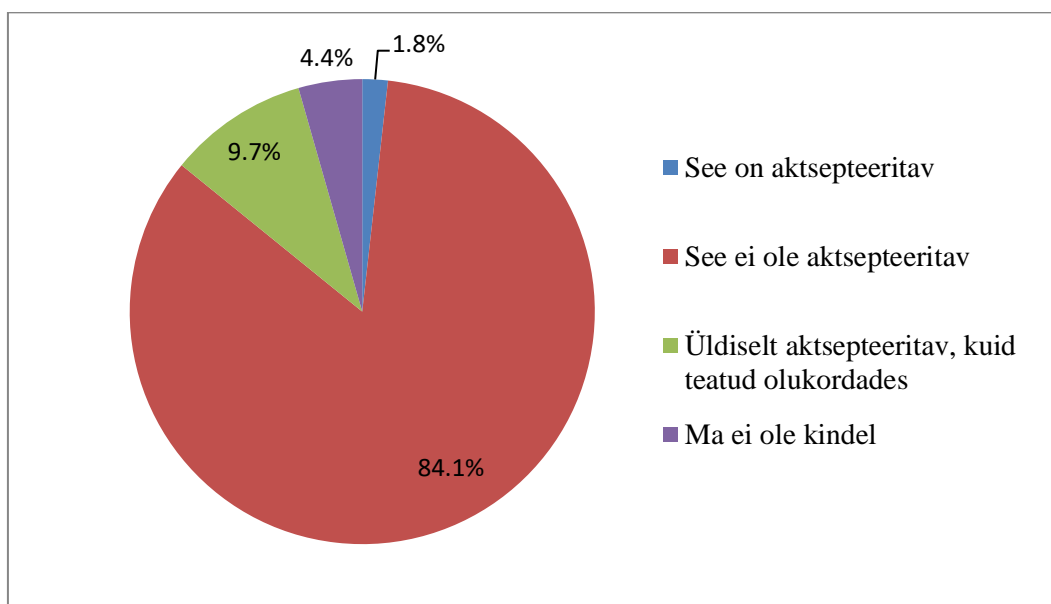
Lätis seevastu kõige enam vastati, et keerukaid olukordi töös esineb vahetevahel (46%) ning kõige enam vastati ka, et eetikakoodeksit kasutatakse keerukate olukordade lahendamiseks vahetevahel (33%). Lätis ei esine ka väga tihti keerukaid olukordi (4%) ja ka koodeksit väga tihti ei kasutata (2%). Samas tuli seal välja, et 29% vastajatest kasutavad eetikakoodeksid keerukate probleemide lahendamiseks tihti, kuid selle juures keerukaid olukordi, mis töös tihti esineb on 17%. Mõlemale küsimusele vastajaid oli võrdselt 19%, kes vastasid „harva” ning „väga harva” vastas vastavalt küsimuste esinemisjärjekorrale 14% ja 17%. (Padjus 2017) (Lisa 6)

Vastajad pidid mõtlema raamatupidaja olukorrale, kus ettevõtte juht kohustab käituma ebaeetiliselt, kuid mis on seadustega kooskõlas. Allolevalt Jooniselt 5 on selgelt näha, kuidas vastused kolme valikvastuse vahel jaotusid ning sealt tuleb välja, et peaaegu pooled ei ole üldse kindlad, kuidas taolises situatsioonis käituma peaks (Lätis ei olnud 40% vastanutest kindlad, mida teha tuleks). Positiivne on see, et neid vastajaid on rohkem (38,1%), kes arvavad, et tuleb jääda eetiliseks ning juhi käsku eirata, kui neid (13,3%), kes eelistaksid käituda ebaeetiliselt, kuid kuulata juhti. Lätis see vastu oli nende hulk veel suurem: 41% vastanutest olid nõus olema ebaeetilised ning juhti kuulama ning eetiliseks jäävad Lätis 19% vastanutest, kes on nõus käsklusi eirama (seda valis ka kõige vähem vastanuid). (Padjus 2017) (Lisa 2 ja 7)

Joonis 5. Vastajate arvamus jääda eetiliseks ja juhti eirata või olla ebaeetiline ning juhti kuulata
Allikas: Autori koostatud Lisa 2 järgi

Jooniselt 6 on näha, et valdav enamik (84,1%) vastajatest on arvamusel, et raamatupidaja ebaeetiline käitumine omakasu eesmärgil ei ole aktsepteeritav, kuid 9,7% arvas ka, et see on aktsepteeritav teatud olukordades. Siin kohal ei olnud neil võimalus neid olukordi täpsustada, mis näitab, et antud uuringut saab edasi uurida ja arendada. 4,4% vastanutest ei olnud kindlad, kas antud käitumine on aktsepteeritav või mitte ning 1,8% arvas, et see on täiesti aktsepteeritav tegu. Lätis oli aga ainult peaaegu pool vastajatest (46%), kes arvasid, et see ei ole aktsepteeritav ning ¼ vastanutest olid arvamusel, et raamatupidaja võib omakasu eesmärgil ebaeetiliselt käituda vaid teatud olukordades. Sellist käitumist seal aktsepteeris 15% vastanutest ning umbes sama palju (14%) ei olnud kindlad. (Lisa 2 ja 8)

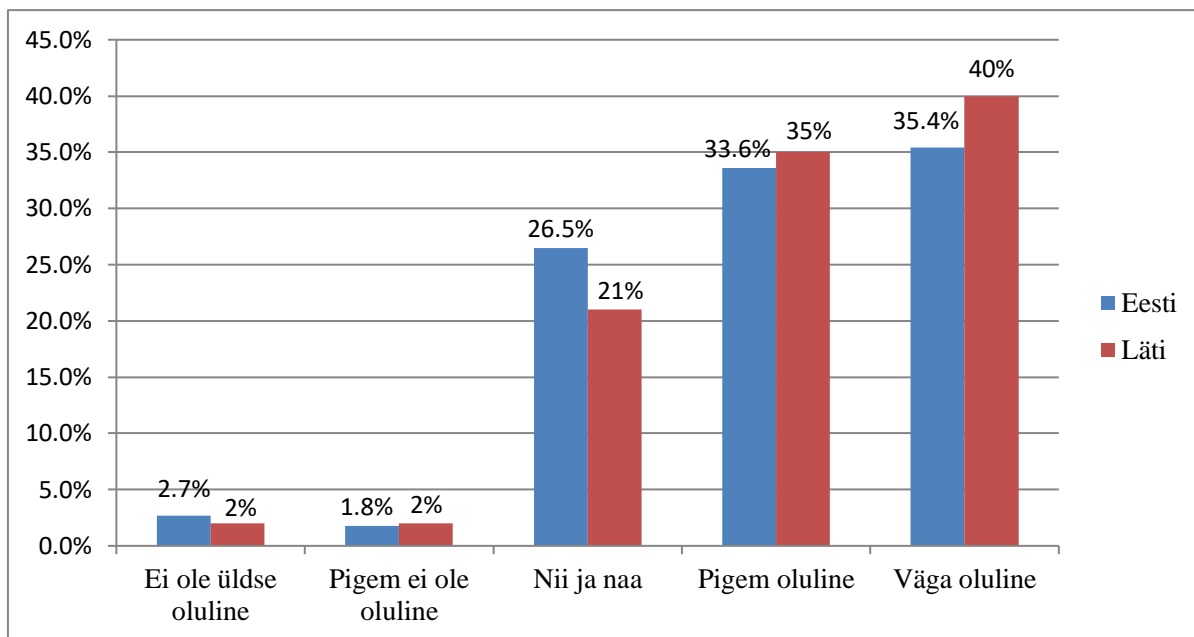

Joonis 6. Vastajate arvamus, kas raamatupidaja ebaeetiline käitumine omakasu eesmärgil on aktsepteeritav või mitte

Allikas: Autori koostatud Lisa 2 järgi

Viimases küsimuses pidid vastajad avaldama arvamust, kui oluliseks peavad nad teadlikkust eetikakoodeksist ja selle kasutamisest Eestis. Vastuseid said nad anda 5-palli skaalal, kus numbrid vastasid järgnevatele vastustele: 1 – ei ole üldse oluline, 2 – pigem ei ole oluline, 3 – nii ja naa, 4 – pigem oluline ja 5 – väga oluline. Tulemused näitavad, et pigem ollakse arvamusel, et eetikakoodeksi tundmine ja kasutamine on Eestis vajalik: 35,4% arvas, et see on väga oluline; 33,6% arvas, et see on pigem oluline; 26,5% arvavad, et see on nii ja naa; 1,8% arvab, et pigem ei ole oluline ja 2,7%, et ei ole üldse oluline. Jooniselt 7 on näha ka Eestis saadud tulemusi võrdluses Läti tulemustega ning üldjoontes on mõlema riigi vastajad antud küsimuses samal arvamusel.

Joonis 7. Vastajate hinnangud kui oluliseks peavad nad teadlikkust eetikakoodeksist ja selle kasutamisest Eestis ja Lätis
Allikas: Autori koostatud

Antud alapeatükis analüüsiti Eestis läbiviidud uuringu ankeetküsitluses olevate küsimustele tulnud vastuseid ning võrreldi neid eelmise autori poolt läbiviidud uuringu vastustega, mida koguti Lätist. Järgmine alapeatükk võtab kokku nende kahe uuringu tulemused ja nende erinevused ning tuuakse välja järeldused.

2.4. Uuringu tulemused ja järeldused

Järgnevas peatükis esitab autor uuringust tulenevad tulemused ja järeldused. Antud töö eesmärk oli välja selgitada Eesti raamatupidajate kutse-eeetika teadlikkust, kui palju nad seda igapäevatoos või vastavalt olukorra vajadusele kasutavad ning võrrelda saadud tulemusi Läti raamatupidajate käest saadud tulemustega.

Uuringu tulemustest tuli välja, et eestlaste jaoks on eetiline käitumine raamatupidamises väga vajalik ja samamoodi arvavad ka lätlased, kelle keskmine hinnang olulisuse hindamises oli küll veidi väiksem, kuid põhiliselt oldi ikka arvamusel, et raamatupidaja eetiline käitumine on vajalik. Nii Eestis kui ka Lätis vastas sama palju inimesi, mis oli valdav enamus, et nad on teadlikud raamatupidaja kutse-eeetika koodeksist, mille välja selgitamine oli antud töö põhieesmärgiks.

Eestis veidi alla poole vastanutest väidab, et nende pragune töökoht nõuab eetikakoodeksi tundmist, kuid Lätis läbi viidud uuringust tuli välja, et vastajate protsent oli tunduvalt suurem (peaaegu kolmveerand), kes väitsid, et nende töökoht nõuab eetikakoodeksi tundmist ja järgimist. Igapäevatoos järgivad umbes pooled Eestis vastanutest, et nad järgivad oma igapäevatoos alati kutse-eetika reegleid ning Lätis jagunesid vastajad täpselt pooleks: ühed järgivad kutse-eetika koodeksi oma töös alati ning teised järgivad siis, kui teatud olukord seda nõuab.

Nii Eestis kui ka Lätis on loodud riigisisene raamatupidaja kutse-eetika koodeks. Nendeks on Eesti Raamatupidajate Kogu poolt loodud kutse-eetika koodeks ja Läti Elukutseliste Raamatupidajate Eetikakoodeksi Toimimisjuhend (ptk 1.2.), mis on mõlemad loodud rahvusvahelise kutse-eetika koodeksi põhjal, milleks on IESBA koodeks. Tulemustest tuli välja, et eestlased eelistavad kõige enam järgida Eestis loodud raamatupidajate koodeksit ja teisel juhul oma personaalseid teadmisi. Lätis aga eelistavad inimesed järgida ettevõtte poolt loodud koodeksit ning järgmisena Läti riigi poolt loodud raamatupidajate koodeksit. Autori arvates on riigisisene koodeks lihtsamalt sõnastatud ja kergemini mõistetav, kuna on riigikeeles kirjutatud (sama ka ettevõtte eetikakoodeksi puhul) ja seetõttu on ka need ka populaarseimad valikud mõlema riigi puhul. Kuid tuli välja, et eestlased on suhteliselt kindlad oma eetilistes tõekspidamistes, kuna eelistavad usaldada oma personaalseid teadmisi, mis samas Lätis ei olnud populaarseim valik.

Järgmisena küsiti vastajate arvamust, kui tihti kutse-eetika koodekse (riigis loodud, ettevõtte sisene, IESBA) nende riigis järgitakse. Eestis ollakse arvamusel, et neid järgitakse, kas vahetevahel või siis tihti ning Lätis arvati samuti, et järgitakse vahetevahel ja veidi vähem arvati seal (kui Eestis), et järgitakse tihti. Tulemustest tundub, et eestlased järgivad vastajate arvamusel kutse-eetika koodekse veidi rohkem kui Lätis, kuigi eestlaste teine populaarseim valik nende koodeksite järgimisel olid isiklikud teadmised. Siin kohal võib oluliseks pidada seda, et on võimalus, et vastajad on küll koodeksi läbi lugenud ja sellest saanud teatud teadmisi, mis ei vaja nii tihti ülekordamist või keerulise olukorra tekkel eetikakoodeksi üle vaatamist.

Vastajad hindasid kui sageli esineb neil töös keerulisi olukordi või konflikte, mis võiksid viia eetika rikkumiseni ning kui sageli nad nende keeruliste olukordade lahendamiseks eetikakoodeksi kasutavad (valida sai – väga tihti, tihti, vahetevahel, harva ja väga harva vahel). Tulemused näitasid, et eestlastel eriti keerukaid probleeme ei esine ning ka eetikakoodeksit

kasutatakse suhteliselt vähe nende keeruliste olukordade lahendamiseks. Lätis läbiviidud uuringus aga tuli välja, et vastajatel esineb keerulisi olukordi rohkem ning eetikakoodeksit nende lahendamiseks ja õige käitumise otsimiseks kasutatakse rohkem kui Eestis. Vastajad valisid Lätis rohkem variante „vahetevahel” ning „tihti” ja Eestis valiti pigem „väga harva”, „harva” ja „vahetevahel”.

Uuringus osalejad said mõtiskleda olukorra üle, kus nad pidid hindama, kuidas peaks raamatupidaja käituma olukorras, kus juht kohustub käituma ebaeetiliselt, kuid seadustega kooskõlas. Tulemused Eestis ja Lätis olid kohati erinevad. Umbes pooled nii Eestis kui ka Lätis (veidi vähem Lätis) ei teadnud, milline otsus oleks õigem või parem ehk nad ei olnud kindlad, mida teha tuleks. Lätis oli kaks korda rohkem neid vastanuid kui Eestis, kes arvasid, et tuleb kuulata juhti ja olla ebaeetiline ning Eestis jällegi oli see kõige vähem populaarne vastus (pigem arvati, et tuleb jääda eetiliseks isegi juhi käsklusi eirates). Lätis võisid vastajad arvata, et tuleb käituda ebaeetiliselt just seetõttu, et mitte ohtu seada oma töökohta või siis vältida konfliktide tekkimist juhiga (näiteks käskude eiramine võib viia vallandamiseni).

Teises olukorras pidid vastajad valima, kas raamatupidaja ebaeetiline käitumine omakasu saamise eesmärgil on aktsepteeritav või mitte. Ka siin olid eestlaste ja lätlaste vahelised arvamused erinevad. Enamus eestlasi oli seisukohal, et selline tegu ei ole aktsepteeritav ja veidi oli neid, kes arvas, et see on aktsepteeritav ainult teatud olukordades. Lätis aga ainult veidi alla poole vastanutest arvas, et see ei ole aktsepteeritav ning oli rohkem neid vastajaid võrreldes Eesti vastanutega, kes arvasid, et see on aktsepteeritav või siis ainult teatud olukordades, kuid samas oli Lätis rohkem neid, kes ei olnud kindlad, milline valik õigem on. Siit tuleb välja, et Lätis võidakse eetika reegleid rohkem rikkuda just seetõttu, et vältida konflikte juhiga. Kui juht lubab või kohustab raamatupidajal omakasu või ettevõtte kasu huvides ebaeetiliselt käituda, siis tulemustest tundub, et eestlased on rohkem valmis käsku eirama kui lätlased.

Üleüldiselt nii Eestis kui ka Lätis kutse-eetika koodeksit vahetevahel või vastavalt vajadusele ka kasutatakse ja järgitakse ning ollakse ühisel arvamusel, et eetikakoodeksi tundmine ja kasutamine on nende riigis oluline või väga oluline. Siit saab järeldada, et mõlemas riigis läbiviidud uuringus olevad vastajad tunnetavad ja mõistavad kutse-eetika koodeksi olulisust just olukordades, mis on keerulised. Kuigi eestlased juhivad rohkem oma eetilistest põhimõtetest kui lätlased, siis teadmatuses, kuidas õigesti ja eetiliselt käituda, saab abi raamatupidaja kutse-eetika koodeksist.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada Eesti raamatupidajate kutse-eeetika teadlikkust, kui palju nad seda igapäevatoos või vastavalt olukorra vajadusele kasutavad ning võrrelda saadud tulemusi Läti raamatupidajate käest saadud tulemustega.

Esimesest peatükist ehk kirjanduse ülevaatest said selgeks mõistete „eeetika” ja „moraal” erinevused – kõige enam levinud arusaam eeetikast kui moraalifilosoofiast on õpetus, mis tegeleb moraaliga uurimisega ning küsimustega, kuidas tuleb elada ning mis on „õige” ja „vale”. Moraali võib samastada inimeste ja kultuuride teatud tavadega, reeglitega ning praktikatega, mille eesmärgiks on edendada heaolu, lahendada huvikonflikte ning aidata saavutada ühiskonnaharmoniat (mis on ka seaduste eesmärgiks). Suurim erinevus tekibki nende kahe mõiste vahel suhtumisega seadustesse – kui eeetika leiab, et mõned seadused on ebamoraalsed, siis võivad need teatud riikides olla kehtivad (mis ei ole eeetiline, kuid antud riigis peetakse seda normiks).

Lisaks uuriti esimeses peatükis raamatupidaja eeetilist käitumist ning kas seda on võimalik õppida või kas seda üldse peaks õppima. Tulevaste raamatupidajate eeetiline käitumine oleneb sellest, kuidas praegune põlvkond (need, kes hetkel õpivad või on noored töötajad) saab aru, milline peaks olema eeetiliselt käituv raamatupidaja ning tänasel hetkel on oluline see, millises organisatsioonis raamatupidaja töötab (milline on töökeskkond, millised on meetmed olukordade lahendamiseks, kes on vastutusel olevad isikud ja juhid jpm). Olulised ei ole ainult välistegurid, mis raamatupidaja käitumist mõjutavad, vaid ka ta enda soov käituda eeetiliselt ning selle puudumisel seda arendada. Eeetika õppimine aitab parendada eeetilist mõtlemist ning käitumist, kuid eelkõige suureneb teadlikkus, kuidas peab eeetiliselt käituma kooskõlas seadustega.

Esimese peatüki lõpus tuuakse välja rahvusvaheline organisatsioon – Rahvusvaheline Raamatupidajate Eeetikanõuete Toimik (International Ethics Standards Board for Accountants), mille eeetikakoodeksile toetudes on nii Eesti kui ka Läti koostanud oma riigisisese eeetikakoodeksi. Koodeksit uuendatakse igal aastal ning hetkel on oluline läbi viia muudatus, et

koodeksit oleks USA sertifitseeritud avaliku sektori raamatupidajatel mugavam kasutada. Antud eetikakoodeks aitab paremini mõista, kuidas käituda keerulistes situatsioonides.

Teises peatükis ehk kvantitatiivses osas viidi läbi uuring Eesti raamatupidajatega ning ka teistega, kes omavad majandusalast haridust/teadmisi. Vastajaid antud küsitlusele tuli kokku 113 (Lätis oli vastajaid kokku 52) ning enamus nendest olid finants- ja majandusarvestusalase ning raamatupidamisliku taustaga. Antud vastanute arv ei ole kindlasti piisav selleks, et teha kindlaid järeldusi ja üldistusi, kuid saab anda ülevaate ning võrrelda tulemusi autori eelmise uuringu tulemustega, kus uuriti samuti kutse-eeetika koodeksi kasutamist, kuid Lätis.

Tulemustest tuli välja, et Eestis on enamik raamatupidaja kutse-eeetika koodeksist teadlikud (sama tulemus oli ka Lätis), kuid tööandja nõuab antud koodeksi tundmist kõigest 47,8% vastanutest ning Lätis vastati rohkem ehk 73%. Kõige enam järgitakse Eestis Eesti Raamatupidajate Kogu poolt loodud eetikakoodeksit ning järgmisena eelistatakse toetuda oma personaalsetele teadmistele. Lätis see vastu oli kõige populaarsem vastus ettevõtte eetikakoodeks ning seejärel Läti Elukutseliste Raamatupidajate Eetikakoodeksi Toimimisjuhend. Tuli ka välja, et Eestis arvatakse, et neid reegleid järgitakse pigem vahetevahel või siis tihti ning Lätis olid ainult pooled arvamusel, et koodeksi vahetevahel ikka järgitakse.

Kui küsiti keerukate olukordade esinemist ning kui sageli nende lahendamiseks eetikakoodeksit kasutatakse, siis Eestis keerukaid olukordi, mis võivad viia eetika rikkumiseni, esineb harva või siis vahetevahel. Lätis aga arvati, et esineb veidi rohkem ehk pigem vahetevahel. Eestis kasutatakse eetikakoodeksit nende olukordade lahendamiseks samuti vähe (kõige enam 41,6% vastas, et väga harva), kuid Lätis vastati kõige enam, et kasutatakse vahetevahel.

Tulemustest selgus veel, et peaaegu pooled vastanutest (Eestis) ei ole kindlad, kuidas tuleb käituda kui juht kohustab käituma ebaeetiliselt, kuid seadustega kooskõlas ning Lätis oli neid veidi vähem (40%), kes nii arvas. Samas on Eestis rohkem neid vastanuid (38,1%), kes arvavad, et tuleb jääda eetiliseks ning eirata juhi käsku, kuid Lätis oli seevastu kõige enam vastanuid (41%), kes arvasid, et tuleb kuulata juhti ning olla ebaeetiline. Omakasuhuvides käituv raamatupidaja ei ole eestlaste arvates aktsepteeritav, kuid Lätis arvasid ainult pooled, et see on nii (arvati veel, et see on aktsepteeritav teatud olukordades).

Eestis ollakse pigem arvamusel, et eetikakoodeksi tundmine ja kasutamine on Eestis vajalik ning samal arvamusel on ka lätlased. Nii Eestis kui ka Lätis arvatakse, et eetiline käitumine raamatupidamisalal on väga vajalik. Kokkuvõtlikult saab öelda, et tulemused on sarnased, kuid on ka suuri erinevusi – Lätis nõutakse kutse-eetika koodeksi tundmist rohkem, samas ollakse seal arvamusel, et keerulises olukorras tuleb kuulata juhti ning vastavalt vajadusele siis ka eerikareegleid rikkuda (kuigi seal valiti, et eelistatakse järgida ettevõttesisest või riigi poolt loodud eetikakoodeksi, kui eestlased eelistasid järgida riigi oma või otsustasid toetuda oma isiklikele teadmistele). Lätis seega on vastajad rohkem arvamusel, et eetika reegleid võib teatud olukordades rikkuda, näiteks kui juht selleks kohustab, mis võib tuleneda sellest, et seal on rohkem kartust minna juhiga konflikti või siis äärmisel juhul töökohta kaotada.

Antud teema võimalikuks edasiarenduseks oleks suurendada vastanute arvu (mõlemas riigis), et antud tulemused oleksid usaldusväärsemad, et teha kindlamaid järeldusi. Tööd saab arendada ka lisades erinevaid situatsioone, kus vastajad saaksid mõelda, milline lahendus oleks kõige eetilisem. Näiteks võib läbi viia sarnast uuringut, mida on kirjeldatud antud töö ptk 1.4., kus uuriti Austraalias, kuidas muutusid õpilaste otsused enne ja pärast eetikakursuse läbimist.

SUMMARY

ACCOUNTING ETHICS PURSUANCE AT WORK: THE CASE OF ESTONIA AND LATVIA

Melissa Padjus

One of the most important and compulsory parts of each company is accounting – this work requires accuracy, ethical behavior and the right decision making. Accountants are expected to have the highest level of competence because their work is very responsible - they must deal with the company's financial data and ensure that all documents are true because this information is intended for external consumers for whom the truth is important. There are a lot of cases in the world where ethical principles and law are violated knowingly or unknowingly. This also implies the actuality of the topic, as accountants may come across a number of situations where they face an ethical dilemma, or they make wrong choices and decisions. This topic is important for companies of all sizes, where it is important to be honest, correct and accurate. A Professional Code of Ethics helps making the right and ethical decisions.

The purpose of this bachelor's thesis is to reveal the awareness of professional ethics among Estonian accountants, how much they use it in their daily work or according to the needs of the situation, and compare the results obtained with information from the Latvian accountants. To achieve this goal, the following tasks have been set:

- Providing an overview of topics related to professional ethics, describing their nature and importance;
- Conduct a study among Estonian accountants;
- Compare the results obtained with information from Latvian accountants, taking into account the following – whether and how they use ethical rules for solving their professional tasks and problems.

The following questions have been set to fulfill the purpose of this work:

1. How aware are Estonian accountants of the code of professional ethics?

2. How many accountants follow the Code of Ethics in their daily work?
3. How much do they use it and benefit when they are in difficult situations?
4. How do they evaluate its necessity in the field of accounting and generally in Estonia?

A quantitative research method was used; the results of the analysis were analyzed using the primary data obtained through the questionnaire and the conclusions were made. 113 Estonian accountants and individuals who have education in the financial sector responded to the questionnaire.

It turned out that in Estonia most accountants are aware of the code of professional ethics (the same result was also in Latvia), but only 47.8% of the respondents think that the employer requires to be aware of this code (in Latvia 73%). The most popular Code of Ethics that they follow is the Estonian Professional Code of Ethics and also they prefer to rely on a personal knowledge (in Latvia they prefer Ethics Code of the company and Latvian Professional Code of Ethics). It also appeared that in Estonia it is believed that these rules are being observed rather occasionally or often, and in Latvia, only half of the respondents believed that the code is being observed occasionally.

The author of this study also asked about the occurrence of complex situations and how frequently the ethics code is used to resolve them – difficult situations that may lead to ethical breaches in Estonia are rarely present or occasionally. In Latvia, however, it was rather occasional. In Estonia, the Code of Ethics is used seldom to solve these situations (the most 41.6% responded "very rarely"), but in Latvia the most responded that they used the code occasionally.

In Estonia, it is believed that knowledge and usage of the Code of Ethics is necessary in Estonia (same in Latvia). Both in Estonia and in Latvia, it is believed that ethical behavior in accounting is very necessary. In summary, the results are similar, but there are also differences: in Latvia, more professional knowledge of the Code of Ethics is required than in Estonia. In Latvia the respondents preferred to use the company's code of ethics or the national, but Estonians preferred to follow the Estonian Professional Code of Ethics or decided to rely on their own personal knowledge. In Latvia, therefore, respondents are more likely to believe that ethical rules may be violated in certain situations, for example, if the manager is obliged to do so, which may be due to the fact that there is more fear to get into the conflict with the manager or, at the extreme, they are afraid to lose the job.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- Amstutz, M. R. (2013). *International Ethics: Concepts, theories, and cases in lobal politics*. 4th ed. United Kingdom: Rowman & Littlefield Publishers, Inc
- Anders, S. B. (2018). Ethics Resources: IFAC and IESBA. – *The CPA Journal*, 72-73.
- Bampton, R. and Maclagan, P. (2005), Why teach ethics to accounting students? A response to the sceptics. *Business Ethics: A European Review*, 14: 290–300
- Bean, D. F., Bernardi, R. A. (2007). Accounting Ethics Courses: Do they work? – *The CPA Journal*, 64-67.
- Boatright, J. R. (2014). *Ethics in finance*. Chichester: Wiley Blackwell.
- Bromell, T., Martinoff, M. (2015). What Is the Accountancy Profession For? – *The CPA Journal*.
- Caglio, A., and Cameran, M. (2017). Is it Shameful to be an Accountant? GenMe Perception(s) of Accountants' Ethics. *Abacus*, 53: 1–27.
- Cameron, R. A., O'Leary, C. (2015). Improving Ethical Attitudes or Simply Teaching Ethical Codes? The Reality of Accounting Ethics Education – Griffith University, Australia, Vol. 24, 275-290
- Duska, R., Duska, B. S., Ragatz, J. A. (2011). *Accounting ethics*. Chichester: Wiley Blackwell.
- Eetikakoodeksid. (2007). /Koost. T. Aavik, K. Keerus, K. Lõuk, A. Nõmper, A. Pevkur, L. Saarniit, K. Simm, M. Sutrop, M. Tõnissaar, A. Vaher, i. Volt. Tartu: Eesti Keele Sihtasutus
- Handbook of the Code of Ethics for Professional Accountants. (2016). International Federation of Accountants.
- Harrast, S. A., Swaney, A. (2017). Understanding the New International Ethics Standards. – *The Journal of Corporate Accounting & Finance*, 9-12.
- Kurvits, L. (2015). Raamatupidaja kutse-eetika reeglite järgimisega seotud probleemid Eestis. (Bakalaureusetöö). Tartu Ülikooli Majandusteaduskond. Tartu.
- Martinson, T. (2016). Raamatupidaja kutse-eetika. (Magistritöö). Tartu Ülikooli Majandus- ja sotsiaalinstituut. Tartu.

- Mastracchio, N. J., Jiménez-Angueira, C., Toth, I. (2015). The State of Ethics in Business and the Accounting Profession. – *The CPA Journal*, 48-52.
- Meel, M. (2000) *Ärieetika*. Tallinn: Kirjastus Külim.
- Padjus, M. (2017). Raamatupidajate kutse-eeetika Lätis. (Uurimistöö). Tallinna Tehnikaülikooli Ärikorralduse instituut. Tallinn.
- Pojman, L. P. (2005). *Eetika: Õiget ja väärast avastamas*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Profesionālu grāmatvežu Ētikas kodeksa rokasgrāmata. (2010). Latvijas Zvērinātu revidentu asociācija.
- Raamatupidaja kutse-eeetika kodeks. Eesti Raamatupidajate Kogu.
- Schneider, B. (2016). *Up-Close with Bill Schneider, Director of Accounting, AT&T*. Kättesaadav: <http://www.ifac.org/global-knowledge-gateway/ethics/discussion/close-bill-schneider-director-accounting-att>, 02.05. 2018.
- Somerville, I., Wood, E. (2007). Business ethics, public relations and corporate social responsibility. – *The Public Relations Handbook*, 143-160
- Stuart, I., Stuart, B., Pedersen L. J. T. (2014). *Accounting ethics*. Chichester: Wiley.
- Tuulik, M. (1999). *Eetika ja Moraal*. Tallinn: Kirjastus Ilo.

LISAD

Lisa 1. Küsimustik

1. Sugu *

- Mees
- Naine

2. Vanus *

- Kuni 30
- 31-40
- 41-50
- 51-60
- Üle 60

3. Haridus *

- Põhiharidus
- Keskkharidus
- Kutseharidus
- Kutse-kõrgharidus
- Bakalaureuse kraad
- Magistri kraad
- Doktori kraad
- Muu:

4. Mis eriala omate? *

Kui valisite muu, siis täpsustage.

- Finantsarvestus
- Ma ei oma
- Muu:

5. Töökogemus raamatupidajana *

- Vähem kui aasta
- 1-5 aastat
- 6-10 aastat
- 11-20 aastat
- 21 aastat või rohkem

Lisa 1 järg

6. Millises organisatsioonis töötate? *

- Füüsilisest isikust ettevõtja
- Avaliku sektori ettevõttes
- Erasektori ettevõttes
- Mittetulundusühingus
- Raamatupidamisetevõttes
- Muu:

7. Kui vajalik on Teie arvates raamatupidaja eetiline käitumine antud tööalal? *

1 – ei ole üldse vajalik; 2 – pigem ei ole vajalik; 3 – nii ja naa; 4 – pigem vajalik; 5 – väga vajalik

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

8. Kas Te olete teadlikud raamatupidaja kutse-eetika koodeksist? *

- Jah
- Ei

9. Kas praegune töökoht nõuab kutse-eetika koodeksi tundmist? *

- Jah
- Ei
- Ma ei ole teadlik sellest

10. Kas Te jälgite kutse-eetika koodeksi reegleid oma igapäevatoos? *

- Alati
- Oleneb situatsioonist
- Mitte kunagi
- Ma ei tea raamatupidaja kutse-eetika reegleid

11. Milliseid reegleid Te jälgite? *

- Ma toetun isiklikele teadmistele
- Ettevõtte kutse-eetika koodeksit
- Reeglid, mis on välja töötatud Rahvusvahelise Raamatupidajate Föderatsiooni Eetikakoodeksi (IFAC) poolt
- Läti raamatupidajate kutse-eetika koodeksit
- Muu:

Lisa 1 järg

12. Kui tihti Teie arvates neid reegleid Lätis jälgitakse? *

- Väga tihti
- Tihti
- Vahetevahel
- Harva
- Väga harva

13. Kui tihti tuleb Teil töös ette keerukaid olukordi, mis võivad viia eetika rikkumiseni? *

- Väga tihti
- Tihti
- Vahetevahel
- Harva
- Väga harva

14. Kui tihti olete kasutanud raamatupidaja kutse-eetika koodeksit keerukate situatsioonide lahendamiseks või õige käitumise otsimiseks? *

- Väga tihti
- Tihti
- Vahetevahel
- Harva
- Väga harva

15. Kuidas peaks käituma raamatupidaja olukorras, kus juht kohustab täitma ebaetilisi ülesandeid, kuid mis on seaduslikud? *

- Täitma juhi käsku ja olema ebaetiline
- Mitte täitma juhi käsku ja olema eetiline
- Ma ei ole kindel

16. Mis Te arvate raamatupidaja tegevusest, mis on ebaetilised omakasu saamise eesmärgil? *

- See on aktsepteeritav
- See ei ole aktsepteeritav
- See on üldiselt aktsepteeritav, kui teatud situatsioonides
- Ma ei ole kindel

Lisa 1 järg

17. Mida Te arvate – kui oluline on teadlikkus eetika koodeksist ja selle kasutamisest Lätis? *

1 – ei ole üldse oluline; 2 – pigem ei ole oluline; 3 – nii ja naa; 4 – pigem oluline; 5 – väga oluline

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

Lisa 2. Uuringu tulemused

1. Sugu *

Vastusevariant	Vastanute arv	Vastanute osakaal koguarvust
Mees	1	1%
Naine	112	99%

2. Vanus *

Vastusevariant	Vastanute arv	Vastanute osakaal koguarvust
Kuni 30	32	28,3%
31-40	32	28,3%
41-50	29	25,7%
51-60	12	10,6%
Üle 60	8	7,1%

3. Haridus *

Vastusevariant	Vastanute arv	Vastanute osakaal koguarvust
Põhiharidus	0	0%
Keskharidus	2	1,8%
Kutseharidus	19	16,8%
Kutse-kõrgharidus	29	25,7%
Bakalaureuse kraad	29	25,7%
Magistri kraad	26	23,0%
Doktori kraad	0	0%
Muu	8	7%

4. Mis eriala omate? *

Kui valisite muu, siis täpsustage.

Vastusevariant	Vastanute arv	Vastanute osakaal koguarvust
Finantsarvestus	76	67,3%
Ma ei oma	5	4,4%
Muu:	32	28,3%

Lisa 2 järg

5. Töökogemus raamatupidajana *

Vastusevariant	Vastanute arv	Vastanute osakaal koguarvust
Vähem kui aasta	12	10,6%
1-5 aastat	37	32,7%
6-10 aastat	16	14,2%
11-20 aastat	25	22,1%
21 aastat või rohkem	23	20,4%

6. Millises organisatsioonis töötate? *

Vastusevariant	Vastanute arv	Vastanute osakaal koguarvust
Füüsilisest isikust ettevõtja	2	1,8%
Avaliku sektori ettevõttes	8	7,1%
Erasektori ettevõttes	70	61,9%
Mittetulundusühingus	3	2,7%
Raamatupidamisetevõttes	29	25,7%
Muu	1	0,9%

7. Kui vajalik on Teie arvates raamatupidaja eetiline käitumine antud tööalal? *

1 – ei ole üldse vajalik; 2 – pigem ei ole vajalik; 3 – nii ja naa; 4 – pigem vajalik; 5 – väga vajalik

Vastusevariant	Vastanute arv	Vastanute osakaal koguarvust
1 – ei ole üldse vajalik	1	0,9%
2 – pigem ei ole vajalik	0	0,0%
3 – nii ja naa	3	2,7%
4 – pigem vajalik	16	14,2%
5 – väga vajalik	93	82,3%

8. Kas Te olete teadlikud raamatupidaja kutse-eeetika koodeksist? *

Vastusevariant	Vastanute arv	Vastanute osakaal koguarvust
Jah	91	80,5%
Ei	22	19,5%

9. Kas praegune töökoht nõuab kutse-eeetika koodeksi tundmist? *

Vastusevariant	Vastanute arv	Vastanute osakaal koguarvust
Jah	54	47,8%
Ei	40	35,4%
Ma ei ole teadlik sellest	19	16,8%

Lisa 2 järg

10. Kas Te jälgite kutse-eeetika koodeksi reegleid oma igapäevatoos? *

Vastusevariant	Vastanute arv	Vastanute osakaal koguarvust
Alati	53	46,9%
Oleneb situatsioonist	41	36,3%
Mitte kunagi	1	0,9%
Ma ei tea raamatupidaja kutse- eeetika reegleid	18	15,9%

11. Milliseid reegleid Te jälgite? *

Vastusevariant	Vastanute arv	Vastanute osakaal koguarvust
Ma toetun isiklikele teadmistele	57	50,4%
Ettevõtte kutse-eeetika koodeksit	23	20,4%
Reeglid, mis on välja töötatud Rahvusvahelise Raamatupidajate Föderatsiooni Eetikakoodeksi (IFAC) poolt	17	15,0%
Läti raamatupidajate kutse- eeetika koodeksit	66	58,4%
Muu	2	1,8%

12. Kui tihti Teie arvates neid reegleid Lätis jälgitakse? *

Vastusevariant	Vastanute arv	Vastanute osakaal koguarvust
Väga tihti	3	2,7%
Tihti	52	46,0%
Vahetevahel	43	38,1%
Harva	13	11,5%
Väga harva	2	1,8%

Lisa 2 järg

13. Kui tihti tuleb Teil töös ette keerukaid olukordi, mis võivad viia eetika rikkumiseni? *

Vastusevariant	Vastanute arv	Vastanute osakaal koguarvust
Väga tihti	1	0,9%
Tihti	6	5,3%
Vahetevahel	35	31%
Harva	40	35,4%
Väga harva	31	27,4%

14. Kui tihti olete kasutanud raamatupidaja kutse-eetika koodeksit keerukate situatsioonide lahendamiseks või õige käitumise otsimiseks? *

Vastusevariant	Vastanute arv	Vastanute osakaal koguarvust
Väga tihti	1	0,9%
Tihti	15	13,3%
Vahetevahel	25	22,1%
Harva	25	22,1%
Väga harva	47	41,6%

15. Kuidas peaks käituma raamatupidaja olukorras, kus juht kohustab täitma ebaeetilisi ülesandeid, kuid mis on seaduslikud? *

Vastusevariant	Vastanute arv	Vastanute osakaal koguarvust
Täitma juhi käsku ja olema ebaeetiline	15	13,3%
Mitte täitma juhti käsku ja olema eetiline	43	38,1%
Ma ei ole kindel	55	48,7%

16. Mis Te arvate raamatupidaja tegevusest, mis on ebaeetilised omakasu saamise eesmärgil? *

Vastusevariant	Vastanute arv	Vastanute osakaal koguarvust
See on aktsepteeritav	2	1,8%
See ei ole aktsepteeritav	95	84,1%
See on üldiselt aktsepteeritav, kui teatud situatsioonides	11	9,7%
Ma ei ole kindel	5	4,4%

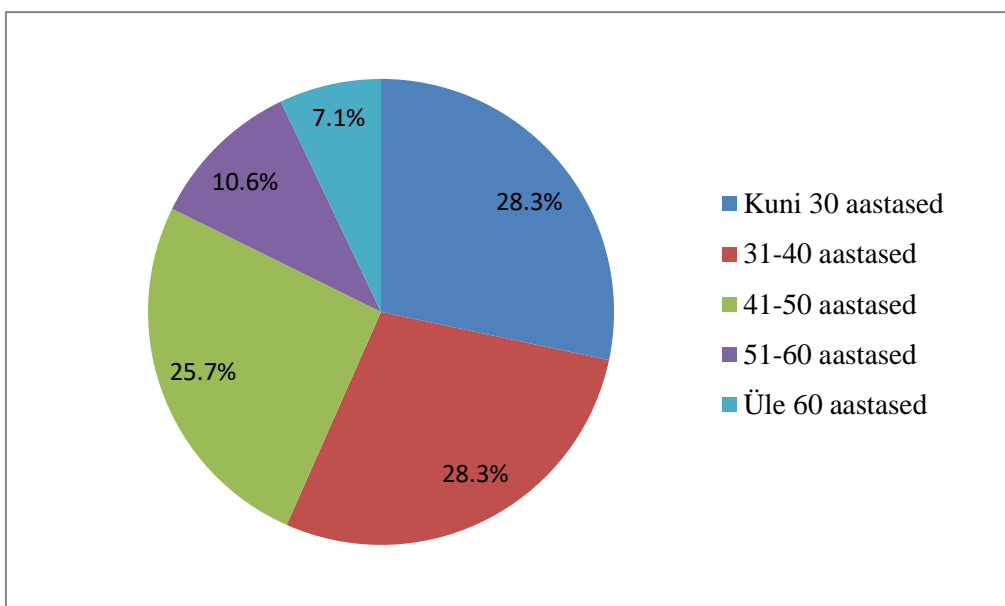
Lisa 2 järg

17. Mida Te arvate – kui oluline on teadlikkus eetika koodeksist ja selle kasutamisest Lätis? *

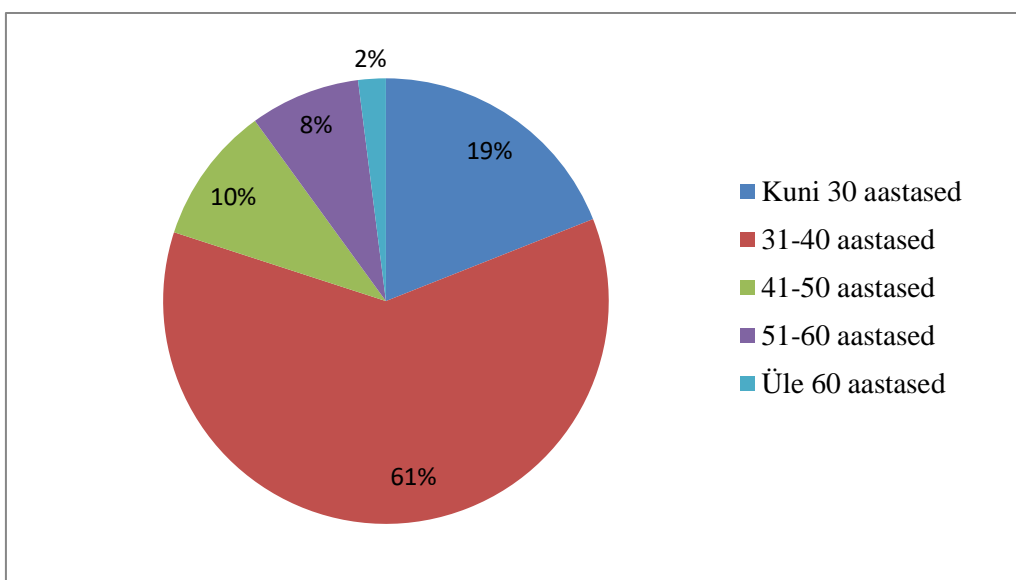
1 – ei ole üldse oluline; 2 – pigem ei ole oluline; 3 – nii ja naa; 4 – pigem oluline; 5 – väga oluline

Vastusevariant	Vastanute arv	Vastanute osakaal koguarvust
1 – ei ole üldse oluline	3	2,7%
2 – pigem ei ole oluline	2	1,8%
3 – nii ja naa	30	26,5%
4 – pigem oluline	38	33,6%
5 – väga oluline	40	35,4%

Lisa 3. Eesti ja Läti vastajate vanuste võrdlus

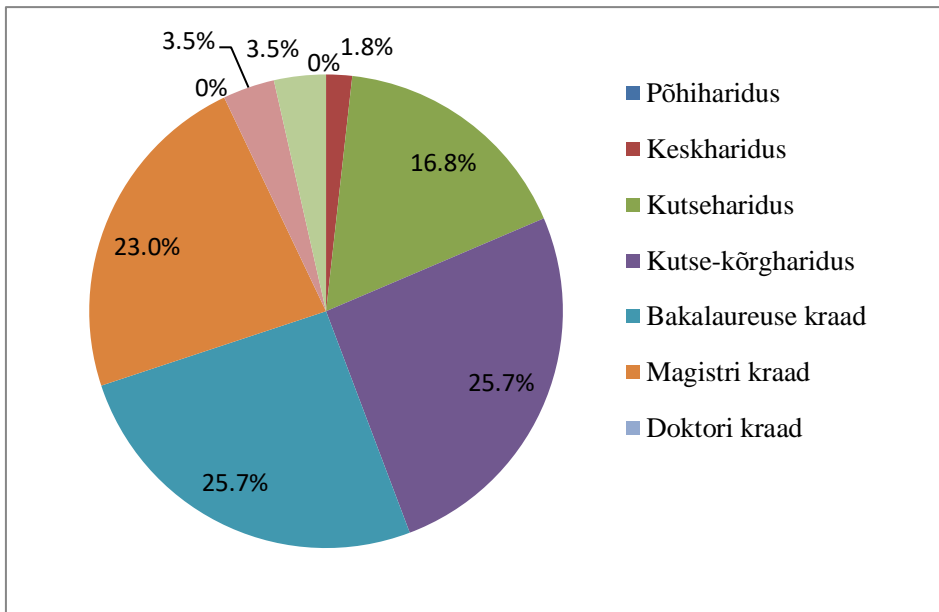

Eesti (Allikas: Autori koostatud)

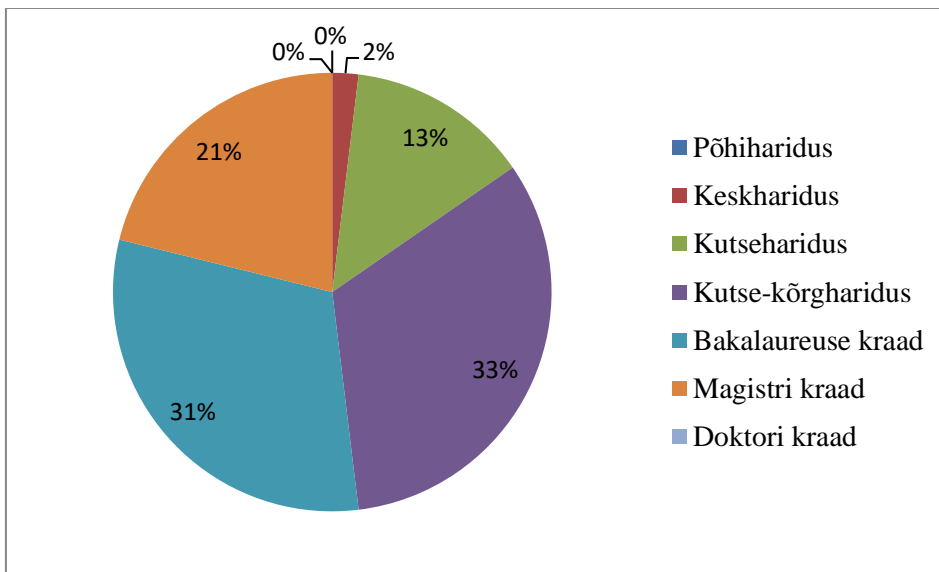

Läti (Allikas: Padjus 2017)

Lisa 4. Eesti ja Läti vastajate hariduse võrdlus

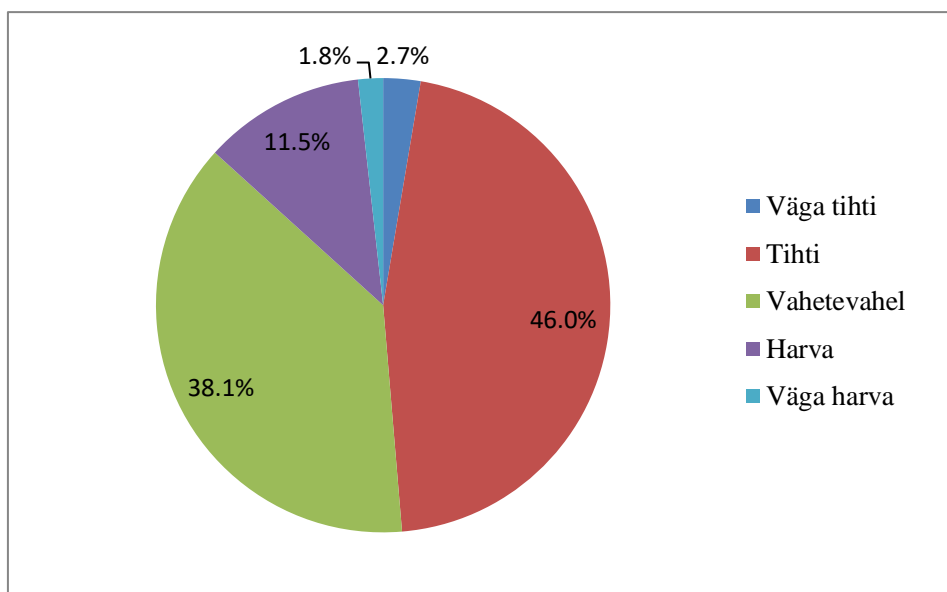

Eesti (Allikas: Autori koostatud)

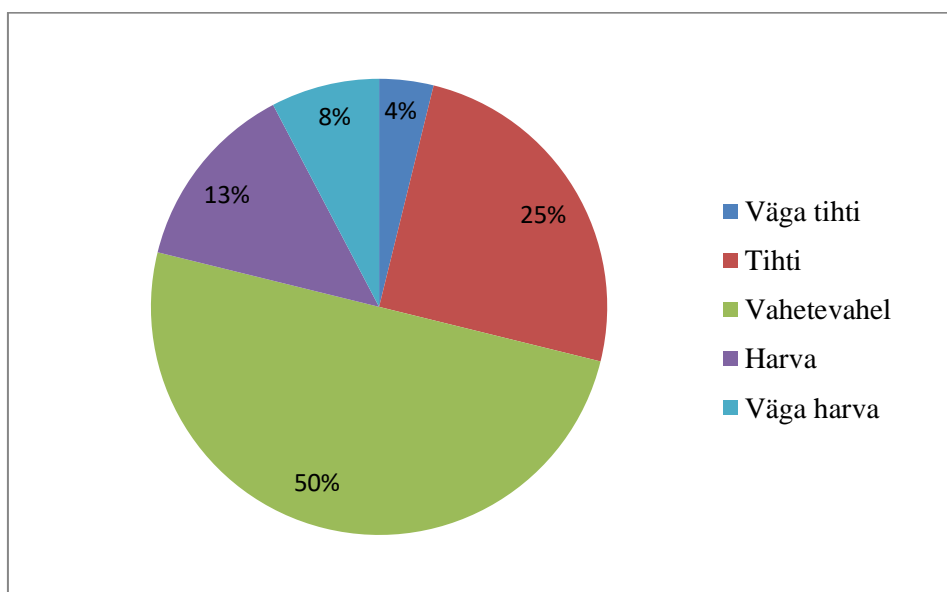

Läti (Allikas: Padjus 2017)

Lisa 5. Eesti ja Läti vastajate arvamus kutse-eeetika koodeksi järgimisest

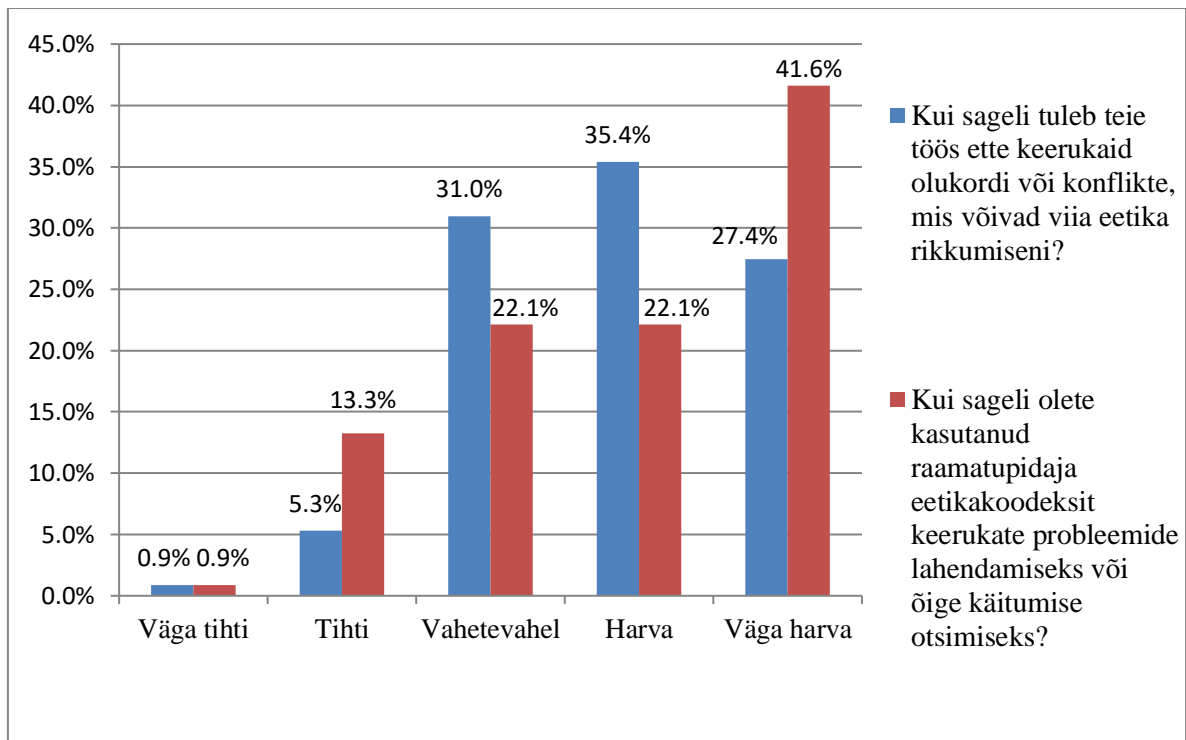

Eesti (Allikas: Autori koostatud)

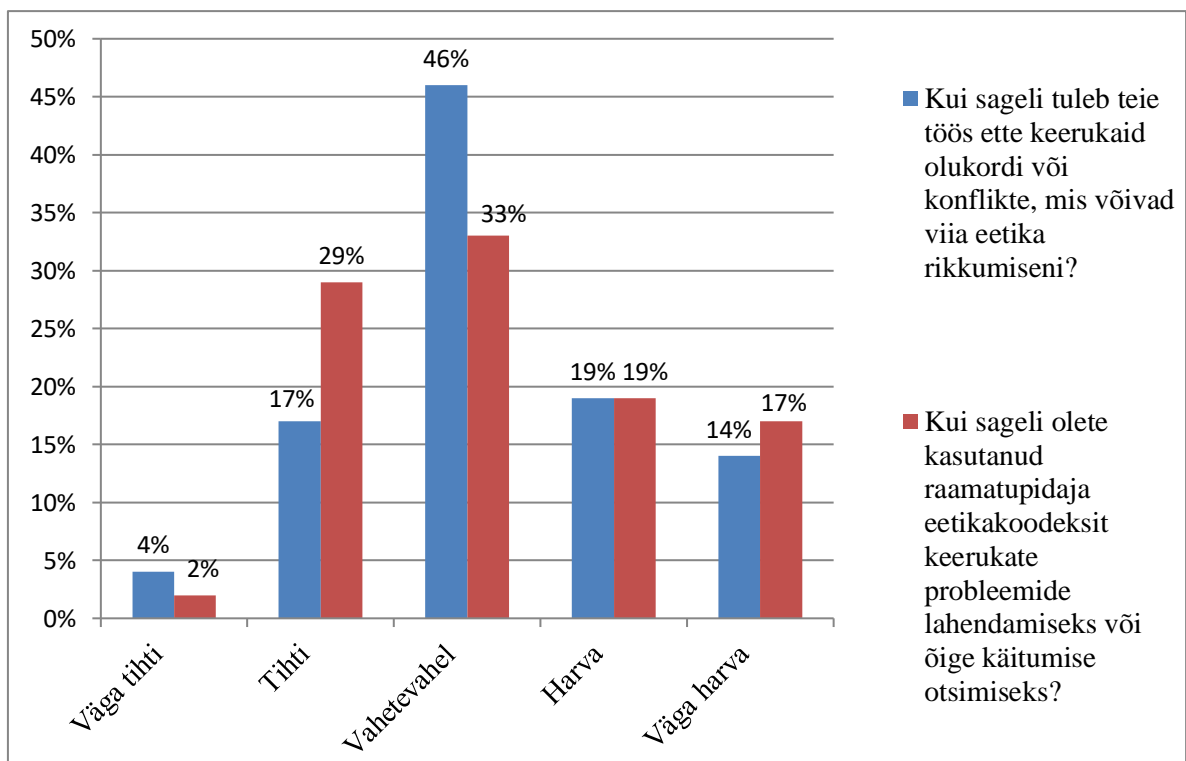

Läti (Allikas: Padjus 2017)

Lisa 6. Eesti ja Läti vastajate arvamus, kui sageli tuleb ette keerukaid olukordi, mis võivad viia eetika rikkumiseni ning kui sageli on neil vaja olnud nende konfliktide lahendamiseks kutse-eetika koodeksit

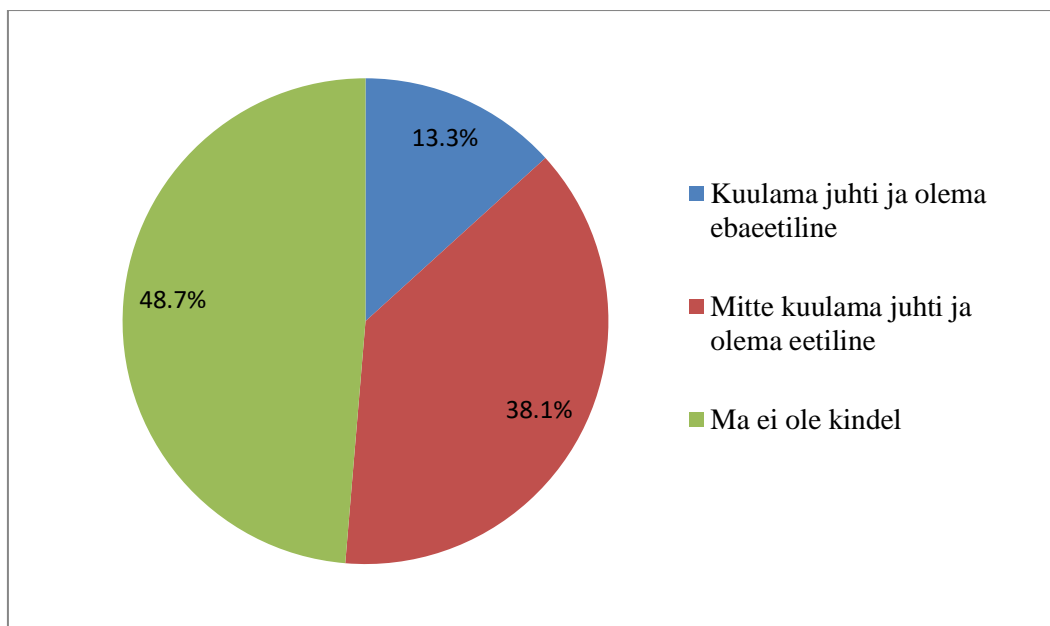

Eesti (Allikas: Autori koostatud)

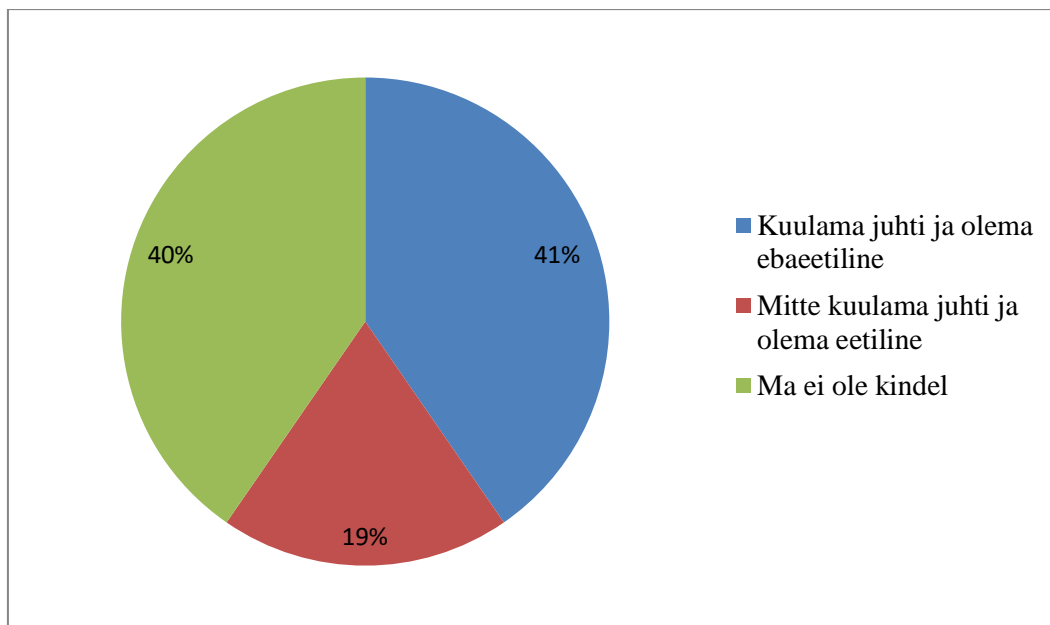

Läti (Allikas: Padjus 2017)

Lisa 7. Eesti ja Läti vastajate arvamus jääda eetiliseks ja juhti eirata või olla ebaetiline ning juhti kuulata

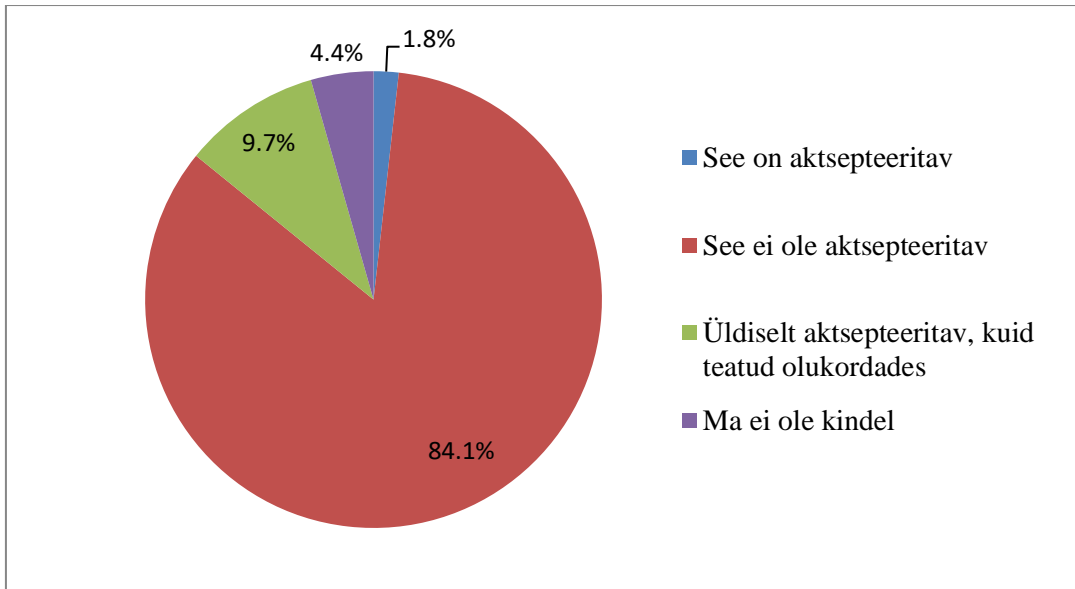
Eesti (Allikas: Autori koostatud)

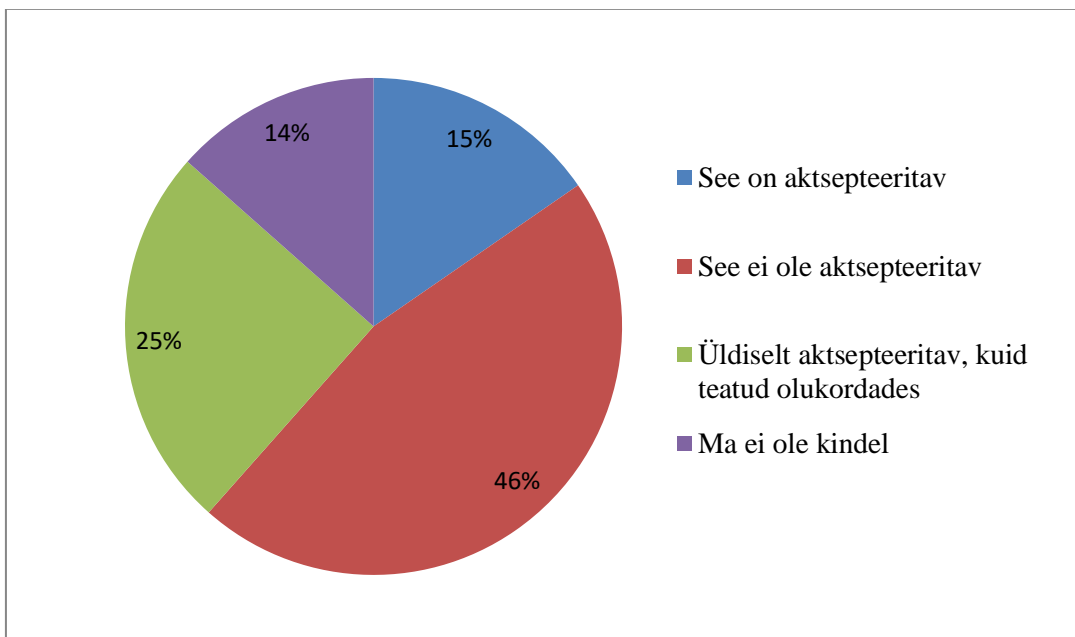
Läti (Allikas: Padjus 2017)

Lisa 8. Eesti ja Läti vastajate arvamus, kas raamatupidaja ebaeetiline käitumine omakasu eesmärgil on aktsepteeritav või mitte

Eesti (Allikas: Autori koostatud)

Läti (Allikas: Padjus 2017)